

Turizam i održivi razvoj s osvrtom na Mediteransku strategiju održivog razvoja 2016-2025

Štubljar, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies, Rijeka / Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:938365>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-19**

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Maritime Studies - FMSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

POMORSKI FAKULTET

KARLO ŠTUBLJAR

**TURIZAM I ODRŽIVI RAZVOJ S OSVRTOM NA
MEDITERANSKU STRATEGIJU RAZVOJA 2016-2025**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

POMORSKI FAKULTET

**TURIZAM I ODRŽIVI RAZVOJ S OSVRTOM NA MEDITERANSKU
STRATEGIJU ODRŽIVOG RAZVOJA 2016-2025**

**TOURISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT WITH SPECIAL
REFERENCE TO MEDITERRANEAN STRATEGY FOR
SUSTAINABLE DEVELOPMENT 2016-2025**

DIPLOMSKI RAD

Kolegij: Upravljanje obalnim područjem

Mentor: dr. sc. Mirano Hess

Student: Karlo Štubljar

Studijski smjer: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0112075542

Rijeka, rujan 2023.

Student: Karlo Štubljar

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0112075542

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOG RADA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad s naslovom " Turizam i održivi razvoj s osvrtom na Mediteransku strategiju održivog razvoja 2016-2025 " izradio samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc Mirana Hessa.

U radu sam primijenio metodologiju izrade znanstvenog rada i koristio literaturu koja je navedena na kraju diplomskog rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirao sam i povezao s fusnotama i korištenim bibliografskim jedinicama, te nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Rad je pisan u duhu hrvatskoga jezika.

Student

Karlo Štubljar

Student: Karlo Štubljar

Studijski program: Nautika i tehnologija pomorskog prometa

JMBAG: 0112075542

IZJAVA STUDENTA – AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da kao student – autor diplomskog rada dozvoljavam Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Pomorskog fakulteta, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima Creative Commons licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na

<https://creativecommons.org/licenses/>

Student – autor

Karlo Štubljar

SAŽETAK

Kroz ovaj rad obrađuje se tema turizma i održivog razvoja s analizom metode integralnog načina upravljanja obalnim područjem. Integralno upravljanje obalnim područjem (IUOP) predstavlja jedan proces, odnosno konstantan ciklus kojim se provodi održivi razvoj, zaštićuje obalni prostor i brine o bioraznolikosti. Najopširniji i najbitniji dio rada predstavlja Mediteranska strategija održivog razvoja 2016-2025 koja pruža okvir strateške politike, donesen nakon širokog procesa konzultacija, za osiguranje održive budućnosti za mediteransku regiju u skladu s ciljevima održivog razvoja.

Ključne riječi : turizam, održivi razvoj, integralno upravljanje obalnim područjem, Mediteranska strategija održivog razvoja 2016-2025.

SUMMARY

This thesis deals with the topic of tourism and sustainable development with an analysis of methods of integral management of the coastal area. Integral coastal area management represents a constant cycle, which implements sustainable development, protects the coastal area and takes care of biodiversity. The most extensive and essential part of the thesis is the Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025 which provides a strategic policy framework, adopted after a broad consultation process, to ensure a sustainable future for the Mediterranean region in line with the sustainable development goals.

Keywords: tourism, sustainable development, integral coastal area management, Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025

Sadržaj

SAŽETAK	iii
SUMMARY	iii
1. UVOD	1
1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA.....	1
1.2. RADNA HIPOTEZA.....	1
1.3. SVRHA I CILJEI ISTRAŽIVANJA.....	2
1.4. ZNANSTVENE METODE.....	2
1.5. STRUKTURA RADA	2
2. TURIZAM.....	4
2.1. DEFINICIJA I UVOD U POJAM TURIZMA	4
2.2. POVIJEST TURIZMA	6
2.3. TURISTIČKO TRŽIŠTE	8
3. ODRŽIVI RAZVOJ.....	10
3.1. SASTAVNICE ODRŽIVOG RAZVOJA	13
3.2. PRINCIPI ODRŽIVOG RAZVOJA	15
3.3. ODRŽIVI TURIZAM.....	16
3.3.1. Pojam održivog turizma	16
3.3.2. Principi održivog turizma	17
3.3.3. Ciljevi održivog turizma.....	19
3.3.4. Sudionici održivog turizma.....	20
4. INTEGRALNO UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM	24
4.1. RAZVITAK INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM.....	24
4.2. ULOGA I CILJEVI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA.....	27
4.3. PRINCIPI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM.....	28
4.4. FAZE INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM POJASOM.....	28
4.4.1. Prva faza - detektiranje problema	29
4.4.2. Druga faza – planiranje	29
4.4.3. Treća faza - provedba i nadgledanje.....	30
4.4.4. Četvrta faza – nadgledanje i implementacije.....	30
4.5. KLJUČNI ALATI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA	31
5. MEDITERANSKA STRATEGIJA RAZVOJA 2016-2025.....	34
5.1. FORMULIRANJE MEDITERANSKE STRATEGIJE ODRŽIVOG RAZVOJA 2016-2025	35
5.2. CILJEVI STRATEGIJE	36

5.2.1. Cilj 1 – Osiguranje održivog razvoja u morskom i obalnom području	40
5.2.2. Cilj 2 - Promicanje pametnog upravljanja resursima, proizvodnje hrane i sigurnosti hrane kroz održive oblike ruralnog razvoja	42
5.2.3. Cilj 3 – Planiranje i upravljanje mediteranskim gradovima na održiv način	45
5.2.4. Cilj 4 - Prepoznavanje klimatskih promjena kao temeljni problem Mediterana	47
5.2.5. Cilj 5 - Usmjerenje prema zelenoj i plavoj ekonomiji	49
5.2.6. Cilj 6 - Pобољшanje upravljanja u potpori održivog razvoja.....	51
5.3. PROVEDBA I PRAĆENJE STRATEGIJE MSSD	53
5.3.1. Institucionalne strukture i procesi za provedbu strategije	54
5.3.2. Financiranje provedbe strategije	55
6. ZAKLJUČAK	57
LITERATURA	58
POPIS TABLICA	60
POPIS SLIKA	60

1. UVOD

1.1. PROBLEM, PREDMET I OBJEKTI ISTRAŽIVANJA

U posljednjih nekoliko desetljeća došlo je na vidjelo da se čovjek ne odnosi s dovoljnom pažnjom prema svom staništu, naročito prema osjetljivim prostorima kao što su obalna područja. Isto tako, čovjek nerazmjerno troši prevelike količine dostupnih mu prirodnih resursa u funkciji zadovoljavanja svojih potreba. Kada se te dvije negativne radnje pribroje rastućem broju stanovništva u obalnom pojasu, javlja se fenomen neodrživog razvoja koji je ujedno i problem ovog istraživanja.

S obzirom na činjenicu da je čovjek kroz svoje postojanje potrošio veliku količinu neobnovljivih izvora energije i onečistio velik dio obalnog područja koji nisu u mogućnosti samo tako ponovno nastati, čovjek je postao svjestan da se mora okrenuti novim izvorima energije i načinima gospodarenja obalnim područjem. Iz te su spoznaje stvoreni koncepti i strategije upravljanja kao što su integralno upravljanje obalnim područjem i Mediteranska strategija održivog razvoja. Upravo iz ovoga logički slijedi predmet istraživanja koji predstavlja odgovarajuće upravljanje obalnim prostorom u svakodnevnom životu.

Iz gore navedenog promatranja problema i predmeta istraživanja, lako je zaključiti da su objekti istraživanja ovog rada turizam, održivi razvoj, integralno upravljanje obalnim područjem i Mediteranska strategija održivog razvoja.

1.2. RADNA HIPOTEZA

S obzirom na važne odrednice problema, predmeta i objekta istraživanja nameće se radna hipoteza: Uz odgovarajuću upotrebu i pridržavanje metoda integralnog upravljanja obalnim područjem i Mediteranske strategije održivog razvoja moguće je dosegnuti održivi razvoj i postići prevenciju onečišćenja okoliša.

1.3.SVRHA I CILJEI ISTRAŽIVANJA

Svrha istraživanja ovog rada je poboljšanje upravljanja i očuvanja okoliša obalnog područja te podizanje kvalitete života i svjesnosti o važnosti integralnog upravljanja obalnim područjem. Temeljni cilj je uspjeti dokazati kako su Mediteranska strategija održivog razvoja i integralno upravljanje obalnim područjem dovoljno dobar put ka ostvarenju cilja održivog razvoja.

Kako bi hipoteza bila uspješno potvrđena, u nastavku rada dat će se odgovor na sljedeća pitanja:

1. Što je to održivi razvoj?
2. Zbog čega je potreban održivog razvoj?
3. Što je održivi turizam?
4. Što je integralno upravljanje obalnim područjem?
5. Kako se politika integralno upravljanja provodi u stvarnosti?
6. Što je Mediteranska strategija održivog razvoja 2016-2025?
7. Koji su ciljevi Mediteranske strategije?

1.4. ZNANSTVENE METODE

Prilikom istraživanja, formuliranja i pisanja ovog rada korištene su sljedeće znanstvene metode : metoda indukcije i dedukcije, metoda analize i sinteze, statistička metoda, komparativna metoda i metoda kompilacije.

1.5. STRUKTURA RADA

Ovaj seminarski rad podijeljen je na šest poglavlja u kojima je obrađena tematika održivog razvoja i različitih metoda integralnog upravljanja obalnim područjem.

Prvo je poglavlje uvodno i ono sadrži uobičajene dijelove istraživačkog rada : problem, predmet i objekt istraživanja, radnu hipotezu svrhu i ciljeve istraživanja, znanstvene metode koje su se koristile tijekom pisanja rada i na kraju strukturu rada.

U drugom poglavlju objašnjava se pojam turizma, njegove povijesti i tržišta.

U trećem poglavlju detaljnije je objašnjen koncept održivog razvoja kroz njegove sastavnice, principe i upravljanja turizmom na održivi način.

Četvrto poglavlje fokusirano je na razvitak integralnog upravljanja obalnim područjem, njegove ciljeve, principe i faze.

Peto poglavlje donosi iscrpan prikaz Mediteranske strategije održivog razvoja 2016-2025, njenog nastanka, ciljeva i provedbe u djelo.

Šesto poglavlje je zaključno koji je kratki rezime i osvrt na sva poglavlja.

2. TURIZAM

Turizam predstavlja globalnu industriju koja uključuje nekoliko stotina milijuna ljudi na raznim putovanjima svake godine. Kroz ovo, na neki način, uvodno poglavlje rada, objasniti će se značenja pojmova *turizam* i *turist* te ukratko prikazati njegova povijest i tržište.

2.1. DEFINICIJA I UVOD U POJAM TURIZMA

Zbog lakšeg razumijevanja tematike, kroz rad će se objasniti značenje pojmova turizam i turist. Švicarski profesori Walter Hunziker i Kurt Krapf su 1942. turizam definirali kao „skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetilaca nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova privredna djelatnost“.¹ S druge strane, Svjetska turistička organizacija tvrdi da „turizam uključuje aktivnosti proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne duže od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju“.²

Što se tiče samog pojma turizma, ono je nastalo od engleske riječi "tour", što predstavlja zadovoljstvo putovanjem i zadržavanjem na raznim lokacijama.³ S druge strane, turist je osoba koja svojevolumeno i aktivno radi užitka sudjeluje u takvim putovanjima.⁴

Možda bi preciznija definicija turista bila ona koja turista opisuje kao osobu posjećuje lokacije izvan svog mjesta prebivališta, a na kojima se zadržava maksimalno godinu dana te na tim lokacijama troši novac koji je stekao u mjestu prebivališta.⁵

Prema svrsi obavljanja putovanja, turistička putovanja se mogu podijeliti u nekoliko kategorija kao što su :⁶

¹ Planina, J. i Mihalič, T. Ekonomika turizma. Ljubljana: Ekonomski fakultet, 1997. p. 12

² Bartoluci M., i Budimski, V. Obrazovni sustav stručnih kadrova za potrebe turizma u Hrvatskoj. Stručni rad. Zagreb: Ekonomski fakultet, 2010.,p. 2

³ Šarić L., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet ,Rijeka, 2021, p.3.

⁴ ibidem

⁵ ibidem

⁶ Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022., p.4.

1. Odmarališna – svrha su zabave, godišnji odmori, posjećivanje rodbine i prijatelja ili u krajnjem slučaju sportsko rekreiranje
2. Poslovna – poslovne konferencije i razni sastanci
3. Ostale kategorije – studiranje, tranzitno putovanje, zdravstveni razlozi...

PRIMJERI MOTIVACIJE	
1. UNUTARNJI POTICAJI	
FIZIOLOŠKI (PRIMARNI) • Fiziološke potrebe • Majčinski instinkt • Potreba za čistim zrakom • Potreba za kretanjem (radom) • Potreba za odmorom	PSIHOLOŠKI (SEKUNDARNI ILI AFEKTIVNI) • Zadovoljstvo • Potvrđivanje odgovornosti • Agresivnost • Ljubav • Instinkt za samoodržanjem • Znatiželja • posjedovanje
2. VANJSKI POTICAJI	
FIZIČKI (OKOLIŠ) • Klimatski • Pejzažni • Uzrokovani uništavanjem i zagađenjem prirode • Uzrokovani uništavanjem ekološke ravnoteže • Uzrokovani uništavanjem pejzaža • Uzrokovani lošim uvjetima stanovanja • Uzrokovani kongestijom i progresivnim smanjenjem vitalnog prostora • Uzrokovani pogoršanjem higijenskih uvjeta • Uzrokovani širenjem buke i štetnih mirisa • Uzrokovani monotonijom i prosječnošću gradskog pejzaža • Uzrokovani monotonijom i prosječnošću (odnosa) i suosjećanja EKONOMSKI • Porast razine potrošnje • Porast troškova života • Kupovna moć • Porast troškova užitaka • Porast mogućnosti financiranja • Slobodno vrijeme • Smanjenje troškova transporta	SOCIO-KULTURNI • Nedostatak rekreacijskih usluga • Monotonija društvenih aktivnosti • Pritisak socijalne grupe podlegle konvencionalnom vođenju • Poremećeni životni tijek • Prekomjerna i pogrešna fizički i mentalni rad • Prekomjerna i pogrešna društvena aktivnost • Osamljenost i nedostatak javne sigurnosti • Snipanj kulturnog razvoja • Društveno raslojavanje i diskriminacija • Društvena neovisnost pojedinca • Snobizam TURISTIČKI • Turističko oglašavanje • Informacije o turističkoj ponudi • Prestiž koji proizlazi iz turizma

Slika 1 Klasificiranje motivacije turista za putovanje prema UNWTO-u

Izvor: Dobre, R. Menadžment turističke destinacije (skripta). Šibenik: Visoka škola za turistički menadžment, 2004.,p.27.

B. TURISTICKI MOTIVI	
3. ATRAKCIJE	
PRIRODNE	SOCIO-KULTURNE • Povijesne • Umjetničke • Urbane • Političke • Antropološke • Folklorističke • Znanstvene • Sportske • Vjerske
EDUKACIJSKE • Opća kultura • Univerzitetska i parauniverzitetska • Profesionalno obrazovanje • Konvencije i kongresi	
4. TEŽNJE	
FIZIČKA REKREACIJA • Za zdravlje • Kao sport • Kao život u slobodnom prostoru • Na vodi, na moru, na planini • Kao aktivnost • Kao zadovoljavanje instinkta	DUHOVNA REKREACIJA • Kontemplacija • Koncentracija • Opće stanje spokojstva (biti sam sa sobom)
BUG IZ PREBIVALIŠTA • Društveni život • Hotelski život • Mondeni život • Priroda • Ekosustav • Zajednički život • Putovanja • Ekonomska korist	

Slika 2 Klasifikacija motivacije turista za putovanje prema UNWTO-u

Izvor : Dobre, R. Menadžment turističke destinacije (skripta). Šibenik: Visoka škola za turistički menadžment, 2004., p.28..

2.2. POVIJEST TURIZMA

Iako je česta misao kako čovjek zbog užitka putuje samo zadnjih stotinjak godina, realnost je malo drukčija. Možemo reći kako su Stari Rimljani začetnici turističke djelatnosti s obzirom da su zbog užitka putovali u svoje vile koje su se nalazile na Mediteranu. Upravo su Rimljani ključni za razvoj turizma u ranijim godinama s obzirom da su izgradili čitavu mrežu cesta kojima su omogućili putovanja. S druge strane, stanovnici Azije putovali su iz

raznih potreba za novim iskustvima, konkretno, posjeti lječilištima, hodočasničkim mjestima a potom i obrazovanjem. Iz ovoga proizlazi jasan zaključak kako je razvoj turizma usko povezan i sa samim razvojem ljudske civilizacije.

Osim kvalitetno razvijene cestovne mreže, postojao je još jedan bitan faktor zbog kojeg su se antički ljudi odlučili putovati, a riječ je o želji za učenjem i stjecanjem novih znanja. Ljudi su bili uvjereni da je upravo to izvrstan način stjecanja novih znanja i spoznaja o drugim kulturama kroz analizu njihove arhitekture, jezika i umjetnosti.

Što se tiče srednjeg vijeka, većina putovanja bila su isključivo religijskog značenja, s obzirom da je tada religija predstavljala najbitniju stvar u životu te su iz tog razloga ljudi proputovali velike udaljenosti s ciljem posjete velikih svetišta.

Velika promjena u srednjem vijeku bila je ta što je putovanje postalo široko dostupno, dok je u antici bilo rezervirano samo za višu klasu. Vjerom motivirani, putovali su i ljudi bez novaca spavajući pored ceste na putu do svog konačnog odredišta.

Velika istraživačka dostignuća pustolova kao što su Marko Polo i Kristofor Kolumbo omogućila su ljudskoj populaciji prikaz novog svijeta prepunog egzotike te nezamislivih običaja i tradicija.

Dok nije izumljena lokomotiva i sustav željeznice, ljudi su u većini slučajeva putovali pješke, no izgradnjom željezničkog sustava sredinom 19. stoljeća, ljudi su počeli učestalije putovati u cilju zabave i uživanja.

Upravo polovina 19. stoljeća predstavlja začetak modernog turizma s obzirom da je tada Thomas Cook u Engleskoj osnovao prvu turističku agenciju.⁷ Od tog trenutka i daljnjim razvojem prijevoza, turizam je zabilježio značajan razvitak i dostupnost širokoj masi.

Doba suvremenog turizma započelo je u 20. stoljeću kao rezultat industrijalizacije, urbanizacije, razvoja prometnih mreža te poboljšanog životnog standarda radničke klase. U tom su periodu u turizmu prednjačile Europa i Sjedinjene Američke kao najrazvijenije sile. Konačni eksponencijalni razvitak turizam je doživio nakon završetka Drugog svjetskog rata postavši masovna pojava tog razdoblja.

⁷ <https://putnikofer.hr/kultura-i-ljudi/povijesni-razvoj-turizma/> , (25.07.2023)

Slika 3 Poboljšanje standarda radničke klase nakon Drugog svjetskog rata kao prekretnica u razvoju turizma

Izvor : Liberalni forum, <https://liberalniforum.com/2018/01/24/kako-je-umrla-radnicka-klasa/>, (09.08.2023.)

2.3. TURISTIČKO TRŽIŠTE

Turizam kao gospodarsku granu sačinjavaju dvije sfere, a riječ je o ponudi i potražnji. Upravo njihovo isprepletanje utječe na razvoj turizma kao makroekonomske grane koja ima veliki značaj u razvojnoj politici države.

Turističko putovanje, jednostavno rečeno, predstavlja posljedicu turističke potrebe što se naziva turističkom potražnjom. Što se tiče turističkog tržišta, važno je napomenuti kako ono nije svrha samom sebi, već nastaje u cilju zadovoljavanja želja i osjećaja turista, odnosno posljedica je subjektivnosti turista.

Suvremeni turizam, kakav danas poznajemo, posljedica je tri različita čimbenika, a to su tehnološki napredak, otvaranje nacionalnih gospodarstva i globalizacije te poboljšanje socio-ekonomskog statusa unutar društva.⁸

Turističko tržište ima određene posebnosti koje ga razlikuju od drugih tržišta. Vremenski i prostorno definirane usluge predstavljaju predmet njegove potražnje. Takvo se

⁸ Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022., p.8.

tržište sastoji od 3 ključna čimbenika koji čine sustav ponude i potražnje, a riječ je o motivima, cijenama i uslugama.⁹

Vrlo vjerojatno temeljna posebnost turističkog tržišta je ta što se ponuda i potražnja ne susreću na istom mjestu, odnosno prostorno su razdvojene. Konkretno, turist je jednostavno prisiljen doputovati na lokaciju turističke ponude.

Isto tako, kako bi se omogućila komunikacija između ponude i potražnje, potrebno je uključiti turističke posrednike locirane na mjestima s velikom frekvencijom potencijalnih kupaca, odnosno turista.

Osim samog dolaska turista na mjesto ponude, javlja se i fenomen razmjene novčanih sredstva koji odstupaju od uobičajenih procesa kod kojih je proizvodnja prethodnik prodaji i potrošnji. U ovom slučaju, javlja se istovremenost procesa proizvodnje i potrošnje jer turistička ponuda čeka turista koji s novcem dolazi na turističku destinaciju.

Slika 4 Slikoviti prikaz čimbenika turističkog tržišta

Izvor : Candela, G., Figini, P. The Economics of Tourism Destinations, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 2012.
p. 75.

⁹ Jovinčić Ž i dr., Osnove turizma, Plana tours, Beograd, 2005., p. 175.

3. ODRŽIVI RAZVOJ

Održivi razvoj označava društveno – gospodarski rast koji je uravnotežen s ekosustavima u kojima se razvija te je iz tog razloga sam po sebi održiv. Riječ je o jednom od najraširenijih pojmova kako u društvu i medijima tako i u znanosti, međutim i dalje dosta velika nepoznanica kako ga provesti u djelo.

Sveukupni cilj koncepcije održivog razvoja je zadovoljavanje sadašnjih potreba bez negativnog učinka na budućnost.

Veliki negativni učinak stvoren je jakim industrijalizacijom i pratećim linearnim porastom svjetske populacije čime je planet došao do ruba svojih kapaciteta. Navedeni problem postao je ubrzo globalnog značenja.

Trenutno stanje je toliko zabrinjavajuće da je Global Footprint Network¹⁰ obznanila da će u slučaju nastavljanja današnjih negativnih trendova razvoja do 2030. godine ljudskoj populaciji biti potreban potpuno novi planet da bi se namirile potrebe za energijom, pitkom vodom i hranom.¹¹

Održivi razvoj prvi se put spominje na Prvoj konferenciji Ujedinjenih naroda o zaštiti okoliša koja se održala 1972. godine u glavnom gradu Švedske, Stockholmu.¹² Na njoj je izglasan dokument pod nazivom „World Conservation Strategy“ kojim se zaštita okoliša označila kao temeljni cilj globalnog karaktera. Nakon toga počele su se u razvijenim zemljama osnivati razne „zelene“ političke stranke u cilju zaštite okoliša.

Najvažniji produkt te konferencije bilo je osnivanje UNEP-a, odnosno programa za okoliš pod vlasništvom Ujedinjenih naroda čiji je cilj bio koordinacija inicijativa i projekata zaštite okoliša na međunarodnoj razini.

Deset godina nakon konferencije, osnovana je i Svjetska komisija za okoliš i razvoj koja je imala cilj uspostavljanja dugoročnog plana zaštite okoliša i njegovog razvoja.¹³

¹⁰ Global Footprint Network - Ekološko-istraživačka organizacija

¹¹ Herceg, N.: Okoliš i održivi razvoj, Synopsis d.o.o., Zagreb, 2013., p. 254

¹² Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022., p.15

¹³ Ibidem

Godine 1987. komisija je izdala izvješće pod nazivom „Our Common Future“ gdje su navedene dugoročne posljedice neodrživog razvoja. Upravo kao odgovor na to izvješće, nastao je koncept kakav danas nazivamo održivi razvoj.

Koncept je dobio odobrenje na konferenciji Ujedinjenih naroda o okolišu koja se održala u Rio de Janeiru 1992. godine.¹⁴ Konferencija je imala svrhu objasniti cilj koncepta održivog razvoja koji je prezentiran kao ključni čimbenik racionalnog razvitka u gospodarskom smislu.

Najvažniji dokumenti koji su usvojeni na konferenciji bili su:¹⁵

- Agenda 21 koja je predstavljala globalni plan za 21. stoljeće u pogledu razvoja koji bi zadovoljavao i ljudske i ekološke potrebe
- Deklaracija o šumama s ciljem efektivnog upravljanja šumama radi njihove dugoročne održivosti
- Okvirna konferencija o klimatskim promjenama koja bi potaknula manju emisiju stakleničkih plinova
- Deklaracija o okolišu i razvoju koja je donijela obveze i prava svih država s ciljem održivog razvoja
- Konvencija o biološkoj raznolikosti koja je bila usmjerena na zaštitu i očuvanje prirodnih resursa i njenih ekosustava.

Godine 2002., u Južnoafričkoj republici, točnije u Johannesburgu, održala se nova konferencija s tematikom održivog razvoja na kojoj su detaljno ispitani tadašnji postignuti rezultati s područja zaštite prirode. Plod su tog sastanka Politička deklaracija i Lokalni plan za 21. stoljeće. Deklaracijom su se prezentirala dostignuća, istaknuli temeljni ciljevi te javno podržali multilateralni sporazumi s tematikom održivog razvoja. S druge strane, Lokalnim se planom naglasila potreba angažiranja cijelog društva u svrhu postizanja dogovora oko zajedničkog plana održivog razvoja lokalnih zajednica.¹⁶

¹⁴ Ibidem, p.16.

¹⁵ Herceg, N.: Okoliš i održivi razvoj, Synopsis d.o.o., Zagreb, 2013., p. 256.

¹⁶ Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022., p.17.

Godine 2012., održala se nova konferencija Ujedinjenih naroda s ciljem donošenja dokumenta pod nazivom „Budućnost kakvu želimo“ koji je imao za cilj osiguravanje ekološke, gospodarske i društveno održive budućnosti Zemlje kako za sadašnje, tako i za buduće naraštaje.

U rujnu 2015. od strane 193 država, usvojeno je 17 ciljeva ugrađenih u Agendu 2030 poznatih kao Globalni ciljevi održivog razvoja. Ti su ciljevi postali putokaz kvalitetnije i održivije budućnosti. Globalni ciljevi nastali su kao proširenje 8 Milenijskih globalnih ciljeva donesenih 2001. s ciljem ukidanja siromaštva.

Slika 5 Globalni ciljevi održivog razvoja

Izvor : <https://idop.hr/ciljevi-odrzivog-razvoja/> (29.07.2023.)

Godine 2015., unutar Agende održivog razvoja 195 država članica potpisalo je Pariški sporazum s ciljem smanjenja klimatskih promjena.¹⁷ Preciznije, cilj takvog sporazuma bio je spriječiti rast prosječne globalne temperature na Zemlji značajno ispod 2 stupnja celzija, s tendencijom da to bude čak ispod 1,5 stupnja celzija, smatrajući kako bi upravo takve brojke umanjile negativne posljedice klimatskih promjena. Kako bi se spriječilo globalno zagrijavanje veće od 1,5 stupnja celzija, potrebno je umanjiti emisije ugljikovih spojeva za

¹⁷ Ibidem, p.18.

čak 50% do 2030. godine.¹⁸ Konačni cilj bio bi da do sredine 21. stoljeća emisije štetnih ugljikovih spojeva u potpunosti prestanu.

Prema Sporazumu, svakoj je državi dopušteno samostalno određivanje i postavljanje specifičnih ciljeva koji su stroži od navedenih, ali nikako ne blaži od prethodnih ciljeva.

3.1. SASTAVNICE ODRŽIVOG RAZVOJA

Održivi razvoj kao koncept sastavljen je od tri glavne sastavnice odnosno koncepta, a to su: pravedna raspodjela, kvalitetan gospodarski rast i koncept budućih naraštaja.¹⁹ Kako bi primjena održivog razvoja bila uspješna, potrebno je učiniti dosta pravedniju podjelu ograničenih resursa kao i njihovu zaštitu. Isto tako, potrebno je adekvatno implementirati nove informacijsko-računalne tehnologije te reducirati radnje koje bi mogle negativno utjecati na buduće naraštaje.

Šest bitnih sastavnica održivog razvoja su: klimatske promjene, ljudi, okoliš, inovacije, etika i tehnologija.²⁰

Postoji razlog zašto se baš klimatske promjene pojavljuju kao prve na mnogim listama povezanim s održivim razvojem. Riječ je o vjerojatno najvećem problemu koji trenutno šteti Zemlji. Posljedica su postupnog zagrijavanja zbog utjecaja stakleničkih plinova koji su nusprodukti procesa izgaranja fosilnih goriva.²¹ Konačna posljedica svega toga je postupna promjena klime u cijelom svijetu. Neplanirani događaji kao što su tropske oluje, ekstremni toplinski valovi, povećanje razine mora te veliki požari jasna su upozorenja snage prirode i neodrživosti trenutnog stanja. Jedino rješenje problema krije se u alternativnim gorivima i samim time prestanku uporabe fosilnih goriva. Kao moguća rješenja nameću se energije vjetra i mora te prelazak na hibridna odnosno električna vozila.

Pojam održivosti okoliša mogao bi se objasniti činjenicom koliko se dobro čuvaju njegove blagodati. To bi značilo da je potrebno razviti nove održivije metode nabavljanja i upotrebe prirodnih resursa kao što su metali, drvo, voda pa čak i struje koja ne spada u

¹⁸ Ibidem, p.19.

¹⁹ Ibidem

²⁰ What Are the Six Factors of Sustainability, and How Can We Adhere to Them?, <https://www.greenmatters.com/p/six-factors-of-sustainability> (29.07..2023.)

²¹ Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022., p.19.

skupinu prirodnih resursa. Održivost se općenito odnosi na čovjekovo umjereno ponašanje koje obuzdava nepromišljenu potrošnju prirodnih izvora u cilju zaštite budućih naraštaja.

Čovjek po svojoj prirodi nažalost nije sklon održivom načinu ponašanja, ali nije ne moguće promijeniti ljudsku svijest. Ukoliko svaki čovjek kao individua ne teži održivom razvoju i ne smatra sebe odgovornim za to, tada održivost nikada neće moći biti ostvarena.

Čovjek jednostavno mora naučiti kako se nahraniti, zabaviti i odjenuti uz pomoć održivih izvora.

Pitanje etike usko je povezano s ljudima jer ona predstavlja odgovornost svakog pojedinca. Svatko je dužan prema svom planetu i njegovom biljnom i životinjskom svijetu odnositi se s poštovanjem. Održiva poljoprivredna praksa te održiva prehrana jasni su primjeri etičke održivosti i zrelosti.

S druge strane, ljudska populacija mora težiti novim saznanjima. Inovacije su izuzetno bitan čimbenik održivog razvoja. One nisu nužno tehnološke, već mogu biti socioekonomske ili primjerice filozofske prirode. Zadatak je promijeniti ljudski sklop razmišljanja i njegov pogled na svijet u cilju smanjenja neodrživog načina življenja.

Slika 6 Karakteristike održivog i neodrživog razvoja

Izvor : izradio autor prema : Smolčić Jurdana, D. i Milohnić, I. Održivi razvoj i turizam, 2. dio. Fakultet prirodoslovnomatematičkih i odgojnih znanosti Sveučilišta u Mostaru, 2012.

3.2. PRINCIPI ODRŽIVOG RAZVOJA

Bitno je napomenuti kako se održivi razvoj bazira na tri principa, a to su: društvena, gospodarska i ekološka održivost.

Društvenom održivošću omogućen je razvoj kompatibilan s društvenih vrijednostima zajednica te se na taj način osnažuje njihov identitet ostvarenjem jednakih uvjeta za sve. Drugim riječima, omogućeno je očuvanje identiteta kulturne baštine, odnosno turističke djelatnosti kojom se poboljšava kvaliteta života i daje potpora socijalnim institucijama.

Principom gospodarske održivosti omogućen je ekonomski i gospodarski razvoj kojim se pametno gospodari resursima na način da budu dostupni i budućim naraštajima. Temelji se na reduciranju troškova života te pametnom rastu i gospodarenju energijom.

Ekološkom održivošću stvara se razvoj koji čuva ekosustav te je kompatibilan sa zaštitom prirode i raspolaganjem ograničenih resursa.

Navedena tri principa održivosti mogu se slikovito prikazati međusobno preklapajućim elipsama:

Slika 7 Principi održivog razvoja

Izvor : Izradio autor prema The-Environmental-Economic-and-Social-Components-of-Sustainability, online:

<https://soapboxie.com/social-issues/> (30.07.2023.)

3.3. ODRŽIVI TURIZAM

U zadnjih je nekoliko desetljeća negativni utjecaj ljudske populacije na okoliš postao sve naglašeniji. Čovjek je polako, ali sigurno postao svjestan da njegovo stanište, odnosno Zemlja ima ograničenu sposobnost regeneracije biosfere koja se polako narušava njegovim nemarnim utjecajem aktualnih tehnologija. Iz tog su se razloga počeli razvijati različiti koncepti koji uzimaju u obzir navedeni problem te ga pokušavaju riješiti održivom politikom upravljanja Zemljom. Ideje o održivosti konstantno napreduju i šire se u razne domene ljudske aktivnosti. Stoga ne čudi što je i turizam isto tako pogođen takvim idejama.

3.3.1. Pojam održivog turizma

Termin održivog turizma moguće je definirati na razne načine. Možda bi najbolja definicija održivog turizma bila ona svjetske turističke zajednice prema kojoj je održivi razvoj turizma onaj koji uzima u obzir potrebe i želje domaćina, turista, okoliša i same industrije, a isto tako je s druge strane svjestan njegovih trenutnih i budućih okolišnih, socijalnih i ekonomskih posljedica.²²

Temeljni interesni objekt održivog razvoja turizma predstavljaju turističke atrakcije. S obzirom na to da su one kamen temeljac budućeg razvoja turizma iznimno ih je važno očuvati za buduće potrebe.²³

Nerijetko se održivi turizam spominje kao istoznačnica termina odgovornog turizma. Međutim, riječ je samo o sinonimima jer odgovorni turizam predstavlja samo predložak koji vodi k održivom turizmu.

Jednostavnim rječnikom rečeno, turizam, ukoliko želi biti dugoročno održiv, mora pronaći način kako doći do balansa između okoliša, gospodarstva i društva.

²² Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022., p.22.

²³ Brkljača-Pucar, M.: Održivi turizam u Republici Hrvatskoj, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula, 2016., p. 16.

Dugoročni cilj održivog turizma je donošenje pozitivnog iskustva kako lokalnom stanovništvu tako i turistima i turističkim agencijama s naglaskom na to da utjecaj na lokalnu kulturu i okoliš bude minimalan.²⁴

Tablica 1 Odrednice održivog i neodrživog razvoja

ODRŽIVI TURIZAM	NEODRŽIVI TURIZAM
Spori razvoj	Ubrzani razvoj
Razvoj vođen društvenim interesom	Razvoj vođen kratkoročnim interesima
Kvalitetan, stabilan razvoj	Kvantitativan, nestabilan razvoj
Zanemariv utjecaj na okoliš	Značajan utjecaj na okoliš
Upravljanje na principu lokalnog gospodarstva	Upravljanje na makroekonomskim principima
Osobna povezanost između turista i lokalne zajednice	Nema povezanosti turista i lokalne zajednice

Izvor : Izradio autor prema

https://www.researchgate.net/publication/341579794_GREEN_TOURISM_AS_PART_OF_THE_GREEN_ECONOMY_IN_THE_FUNCTION_OF_FUTURE_SUSTAINABILITY_IN_TOURISM_International_Monograph_CHALLENGES_OF_GREEN_ECONOMY_Faculty_of_Business_Studies_and_Law_University_Union (04.08.2023.)

3.3.2. Principi održivog turizma

Kako bi turizam bio održiv, kako u sadašnjosti tako i u budućnosti, nužno je razviti jako kvalitetnu strategiju njegovog razvoja kao i financijska sredstva za upravljanje osjetljivom gospodarskom granom zvanom turizam. Na tom se dugotrajnom putu treba pridržavati tri bitna principa održivog turizma.

Tri principa održivog turizma predstavljaju glavna uporišta politike održivog razvoja, a to su gospodarski, ekološki i društveni princip održivosti.²⁵ Ona su ovisna jedna o drugom na način da nepridržavanje jednog principa dovodi do neuspjeha ka ostvarivanju drugog principa.

²⁴ Brkljača-Pucar, M.: Održivi turizam u Republici Hrvatskoj, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula, 2016., p. 16.

²⁵ Varičak I., Petračić M., Brajdić A.; Implementacija načela održivog razvoja u poslovne strategije prehrambene industrije grada Karlovca, 2012.p.63.

Ukoliko se ljudska populacija pridržava ovih principa, tada održivi turizam pruža turistu veliku razinu zadovoljstva i u njemu razvija svjesnost o važnosti same održivosti turizma.

Princip gospodarske održivosti bavi se problematikom gospodarenja različitih tipova kapitala kao što su ljudski, prirodni ili društveni iz razloga što su neophodni za održivi razvoj gospodarstva. Njezin je temelj ekonomska procjena vrijednosti prirodnog kapitala na način da ga uključuje u gospodarski sustav.²⁶ Na taj se način osigurava sudjelovanje svih gospodarskih subjekata u financiranju reprodukcije i zaštite prirodnog kapitala. Gospodarsku je održivost potrebno dugoročno razvijati od strane svih sudionika određenog prostora jer je to jedini mogući način osiguranja kvalitetnog načina života.

Ekološka održivost je iznimno bitna zbog održavanja zdravlja okoliša. Bitnu stavku ekološke održivosti čini zaštita izvora sirovina da se ne bi preopteretili prirodni kapaciteti koji često imaju namjenu odlagališta otpada kao posljedicu ekspanzije stanovništva, velike urbanizacije i industrijalizacije. Također, bitno je znati točnu granicu eksploatacije obnovljivih izvora energije da bi se održala njihova sposobnost obnavljanja. Riječ je o principu koji ne brine samo o resursima već i o bioraznolikosti i ekološkim procesima. Turizam je jedna od grana gospodarstva koja se najviše zalaže za princip ekološke održivosti s obzirom da su upravo da su prirodni resursi i čist okoliš osnova njegovog uspjeha.

Princip socijalne ili društvene održivosti odnosi se na zaštitu kapitala u socijalnom smislu na način stroge zaštite jednakih prava i vrijednosti s naglaskom na sudjelovanje građana u donošenju društvenih odluka te razvijanje civilnog društva.

Takva održivost omogućava istovremeni razvoj i očuvanje kulturnih vrijednosti osoba koje su podložne utjecaju razvoja.

Važno je znati da niti jedan od ta tri gore navedena principa ne može postojati sam za sebe, već je potrebna njihova međusobna nadopuna i suradnja kako bi se slijedio put održivog turizma.

²⁶ I. Bušić, "ODRŽIVI TURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE : Završni rad", Završni rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split, 2019. p.6.

3.3.3. Ciljevi održivog turizma

Svjetska turistička organizacija je zajednički s Programom za okoliš UN-a donijela popis ciljeva koji se trebaju postići u cilju dosezanja razine turizma koji bi bio održiv.²⁷

- Ekonomska dugotrajnost: postići dugotrajno postojanje i konkurentnost na tržištu turistički atraktivnih destinacija i firmi.

- Blagostanje lokalnog stanovništva: maksimalno povećati pozitivne učinke turizma na domaće ljude. Pod time se najviše misli na lokalna potrošnja turista.

- Povećanje broja kvalitetnih radnih mjesta: odnosi se na otvaranje novih radnih mjesta koja su otvorena kao posljedica razvoja turizma i primamljiva po pitanju radnih uvjeta i visine plaća, a isto tako ne diskriminiraju niti jedan spol ili rasu.

- Jednakost u društvu: težnja je znatno široj podjeli kako ekonomskih tako i drugih beneficija koje su posljedica turizma na način da od toga imaju koristi i oni najsiromašniji.

- Užitak turista: smisao je omogućiti posjetiteljima zadovoljavajući, opušten i siguran godišnji odmor koji isključuje diskriminaciju na svim razinama.

- Lokalno upravljanje – ovlaštenje lokalnoj zajednici da može upravljati turizmom na svom području.

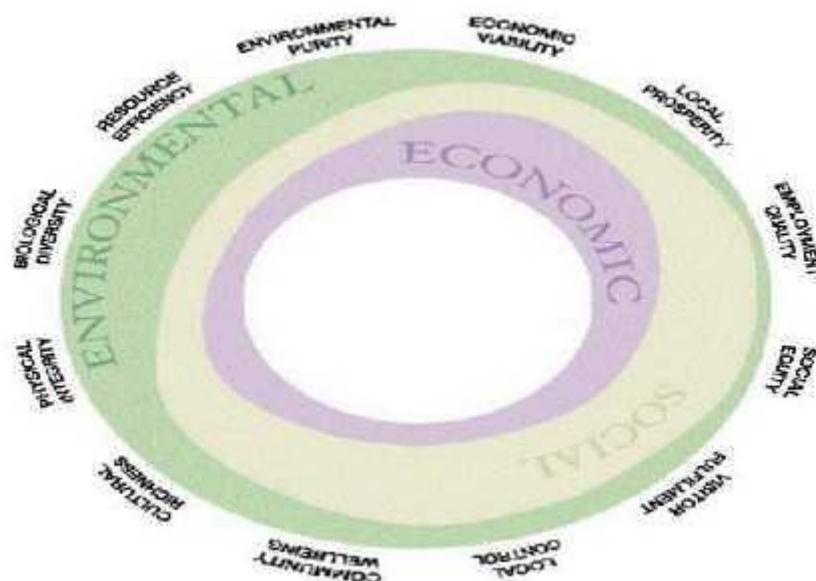
- Kulturna blaga – čuvati i promicati kulturne običaje, autentičnost same kulture kao i povijesnu baštinu.

- Integritet krajobraza – izbjegavanje kako vizualnog tako i fizičkog onečišćenja okoliša, te poboljšanje kvalitete gradskog, seoskog i drugog krajolika.

- Bioraznolikost: podupiranje temeljitog i odgovornog očuvanja životnog prostora flore i faune te maksimalno umanjenje negativnog učinka na njih.

- Pametno gospodarenje resursima: reducirati uporabu neobnovljivih izvora tijekom procesa turizma i njegovih usluga.

²⁷ Marušić, M., Prebežac, D., Mikulić, J., (2019.), „Istraživanje turističkih tržišta“, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, str. 469.

Slika 8 Međuovisnost ciljeva turizma s njegovim principima

Izvor : UNWTO i UNEP, Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers, 2005.,p. 20.

3.3.4. Sudionici održivog turizma

Sudionike koncepta održivog turizma moguće je razvrstati u četiri grupe: turisti, lokalna zajednica te vladine i nevladine organizacije. Svaka od navedenih grupa zaslužna je za opstojanje koncepta održivog turizma. Bitno je naglasiti kako sudionici tih grupa mogu biti kako fizičke tako i pravne osobe te ne samo pojedinci već i cijele organizacije. Sudionikom ovih grupa naziva se svatko tko se nađe pod utjecajem održivog razvoja turizma, neovisno je li riječ o pozitivnom ili negativnom utjecaju, a za učinak ima reduciranje mogućeg konflikta između turista i domicilnog stanovništva na način da se potonji uključuje u ideju kojom turizam napreduje.²⁸

Potrebno je postići stanje sinergije između svih sudionika, počevši od turista pa sve do lokalne zajednice, kako bi se postigli predviđeni rezultati. Bitno je spomenuti kako je od iznimne važnosti da svaki sudionik preuzme odgovornost za svoja djela te da odgovorne institucije obavljaju reviziju samog razvoja. Turizam je grana gospodarstva koja se vrlo vjerojatno najviše prakticira suradnju s domicilnim stanovništvom iz razloga što lokalno stanovništvo na taj način postiže značajni benefit kroz ekonomski napredak, jačanje

²⁸ Brkljača-Pucar, M.: Održivi turizam u Republici Hrvatskoj, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula, 2016.p.20.

infrastrukture i otvaranjem novih radnih mjesta. Nije potrebno posebno napominjati kako prihodi od turizma omogućavaju značajni ekonomski i gospodarski rast te posljedično blagostanje turistički atraktivnim mjestima čime se podiže kvaliteta života lokalnom stanovništvu.

Dakako, glavna funkcija vođenja politike takvog turizma pripada vladi pojedine države koja izglasavanjem zakona donosi pravovaljane načine i oblike dopuštenog ponašanja na svom području.

Isto tako, bitnu ulogu u kreiranju politike trebale bi imati i državne institucije koje moraju zagovarati kvalitetne promjene u vidu raznih poticaja, od „običnih“ poreznih olakšica pa sve do eventualnih promjena zakona.

S druge strane, logičan je i otpor domicilnog stanovništva ukoliko se politika i propisi vlada ne poklapaju s njihovim ambicijama i težnjama.

Vrlo vjerojatno i najbitniji faktor za proučavanje svakog turistički ili ekološki netaknutog mjesta jest nosivi kapacitet. Riječ je o maksimalno dopuštenom broju turista na određenom području, a kojeg to područje može apsorbirati bez neželjenih posljedica kako na okoliš, tako i na kulturu tog područja.

Jasno, riječ je o procjenom dobivenom broju, koji je podložan promjeni tijekom vremena i donošenjem drugih vrijednosti i mišljenja.

Primjera radi, procijenjeni nosivi kapacitet izuzetno ekološki osjetljivog ekvadorskog otočja Galapagos iznosio je 12 000 godišnje. Međutim, zbog povećanja ekonomskih težnji koje su postale prioritet tamošnje vlade, kapacitet je značajno proširen na čak 50 000.²⁹

²⁹ Brkljača-Pucar, M.: Održivi turizam u Republici Hrvatskoj, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula, 2016.p.23.

Slika 9 Osjetljivi životinjski svijet otočja Galapagos

Izvor: Hurtigruten Expeditions, <https://global.hurtigruten.com/destinations/galapagos-islands/galapagos-islands-expedition-cruise-nine-of-the-best-isles/> , (09.08.2023.)

Što se tiče nevladinih organizacija, one su najčešće skupine koje su pristalice koncepta održivog turizma. Širokog su opusa djelovanja, od jednostavnijih statističkih istraživanja pa sve do radnji koje provode u praksu politiku održivog razvoja turističke djelatnosti.³⁰

Porast turističkih prihoda na određenom području predstavlja okidač za razvijanje infrastrukture jer je porastom prihoda i broja gostiju potrebna i znatno veća i kvalitetnija infrastruktura na toj destinaciji.

³⁰ Ibidem

Tablica 2 Sudionici i glavna područja održivog turizma

Sudionici održivog turizma		Glavna polja održivog turizma
• Odgovorna ministarstva • Svi elementi turizma kao grane gospodarstva • Prijevoznici • Lokalno stanovništvo • Neprofitne organizacije za zaštitu okoliša • Organi za zaštitu kulturne baštine • Turisti • Javni sektor	Međusobna suradnja kao temelj uspjeha	• Okoliš i sve vrste onečišćenja koje djeluju na njega • Politika rada turističkih agencija • Propisi vezani za očuvanje okoliša • Način uporabe dostupnih resursa • Proizvodnja i potrošnja u skladu s održivom politikom

Izvor : Sunara, Ž., Jeličić, S. Petrović, M. Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 4, No. 1, 2013, <http://hrcak.srce.hr/file/154126>, (09.08.2023.)

4. INTEGRALNO UPRAVLJANJE OBALNIM PODRUČJEM

Integralno upravljanje obalnim područjem predstavlja dinamički ciklus održivog upravljanja i uporabe obalnog područja, uzimajući u obzir osjetljivost obalnog ekosustava i krajolika, raznolikost aktivnosti i korištenja, njihovo međusobno djelovanje, pomorsku usmjerenost pojedinih aktivnosti i korištenja i njihov utjecaj na morske i kopnene prostore.³¹

4.1. RAZVITAK INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Upravljanje obalnim područjem bitan je čimbenik razvoja lokalne zajednice, a posebno za gospodarske djelatnosti turizma, ribarstva, pomorstva, te općenito za nacionalno gospodarstvo s obzirom da okvirne procjene govore kako više od 60 % ukupnog stanovništva Zemlje živi u obalnom području. Riječ je o području kod kojeg se more nalazi pod utjecajem kopna, a kopno pod utjecajem mora ili u brojkama pojas širine 100 kilometara od obalne crte. Gotovo tri četvrtine svjetskih gradova koji imaju više od milijun stanovnika smješteni su upravo u obalnom pojasu, te je tendencija rasta sve veća. Iz takvih razloga, IUOP je postao iznimno bitan oblik politike upravljanja.³²

Općenito, što su države mnogoljudnije i gušće naseljene veća je vjerojatnost da će se suočavati s problemom adekvatnog iskorištavanja resursa uključujući prostor. Prostor je ograničen i kako bi se iskorištavao na pravi način postao je predmet pravne regulative. Nekada su u monarhijama vladari odlučivali tko se smije koristiti nekim prostorom. Često su to bili plemići. U demokratskim zemljama koje su gusto naseljene tijekom posljednjih stoljeća razvilo se prostorno planiranje.

Problem neadekvatne uporabe prostora i resursa je u pravilu proporcionalan sa brojem i gustoćom naseljenosti nekog područja. U takvim je sredinama prostor iznimno limitiran te su iz tog razloga potrebne precizne regulative kako bi njegova uporaba bila održiva. Kroz

³¹ Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP, online: <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanjeobalnim-podrucjem-iuop/1439> (24.08.2023.)

³² Kovačić, M.; Komadina, P.: Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet, Rijeka, 2011., p. 17.

povijest monarsi su odlučivali o tome tko će koristiti koji prostor, no danas je na snagu stupilo prostorno planiranje.

S vremenom, paralelno su se razvijali 2 različita načina upravljanja obalnim pojasom, točnije dvije škole, europska i američka. Temeljna misao vodilja je da određeni resursi imaju mogućnost zajedničke upotrebe, dok su drugi pak namijenjeni isključivo jednostranoj upotrebi. S obzirom na blagodat veličine slobodnog prostora, SAD je kao država udarila temelj privatnog vlasništva prema kojem je bilo tko slobodan činiti što ga je volja na svom teritoriju sve dok njegove namjere ne ugrožavaju druge. Ovakva je politika održiva sve dok postoji slobodan prostor. Međutim, nagli porast populacije u obalnom području Sjeverne Amerike, doveo ih je do promjene vođenja politike i nastupa planiranja korištenja resursa. Zabrinutost javnosti oko budućnosti okoliša samo je ubrzala proces planskog iskorištavanja resursa na obalnom području.

Rezultat svega bio je nastanak prostornog planiranja nalik onome na europskom kontinentu, s naglaskom njegove ograničenosti na prostor uz obalni rub.

Koncept integralnog upravljanja prvi se put pojavio 1972. godine u Sjevernoj Americi kada je izglasana Uredba o upravljanju obalnim područjem.³³ Riječ je o skici zakona koji savezним državama, osim uputstva kako gospodariti obalnim pojasom, daje i moć nadležnosti nad njime. Idućih su godina na obalnom području izvršene brojne radnje u smjeru nadležnosti i same provedbe zacrtanih planova. Kao rezultat toga, uspostavljeno je integralno upravljanje obalnim područjem temeljeno na institucionalnim dogovorima.³⁴ U Europi pak, s druge strane, institucije nisu bile problem s obzirom da su već egzistirale nesuglasice kako uravnotežiti njihov rad.³⁵

Na europskom tlu, Konvencija o zaštiti morskog okoliša i obalnog područja, popularnije zvana Barcelonska konvencija, nametnula je službeni dokument o integralnom upravljanju obalnim područjem 1976. godine. Riječ je o Mediteranskom akcijskom planu kojeg je prihvatio Program za okoliš Ujedinjenog naroda 16 mediteranskih država (među kojima i Hrvatska).

³³ Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022.p.32.

³⁴ Ibidem, p.33.

³⁵ Kovačić, M.; Komadina, P.: Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet, Rijeka, 2011., p. 18.

Veliki dio europskih zemalja odlučio je na način prostornog uređenja provoditi načela, ideje i instrumente integralnog upravljanja obalnim pojasom. Budući da su sustavi prostornog uređenja s godinama bili skloni promjenama kao produkt toga nastale su različite zakonske inačice integralnog upravljanja. Međutim, jačanjem strukture Europske Unije, nastupilo je homogeno zakonodavstvo unutar zemalja članica koje je rukovalo pitanjima obalnog pojasa.

Krucijalni trenutak u napretku integralnog upravljanja bila je 2008. godina, odnosno trenutak kada je izglasan Protokol o integralnom upravljanju obalnim područjem Mediterana.³⁶ Protokol je stupio na snagu tri godine kasnije. Riječ je o protokolu koji se nalazi unutar MAP-a³⁷ Programa za okoliš. Protokol je nastao u cilju produktivnije suradnje i homogenog načina integralnog upravljanja Sredozemljem. Vjeruje se da će Protokol značajno pomoći u borbi protiv negativnih učinka klimatskih promjena.

Hrvatska je izglasavanjem Zakona o potvrđivanju Protokola o integralnom upravljanju 2012. godine ratificirala Protokol.³⁸ Riječ je o međunarodno prihvaćenom dokumentu prema kojem su države potpisnice dužne na obalnom području provoditi politiku integralnog upravljanja koja uključuje ekologiju, prostorno planiranje, održivo ribarstvo i agrokulturu, održivi turizam i mnoge radnje. Od svih navedenih radnji, svakako je najbitnija ona prostornog planiranja s obzirom da ograničenost obalnog prostora predstavlja jedan od najvećih problema politike integralnog upravljanja.

Integralno upravljanje kroz cijelo vrijeme ima podršku EU, stoga je godine 2013. prihvaćena Direktiva o prostornom planiranju i integralnom upravljanju obalnim područjem.³⁹ Protokolom je državama članica nametnuta izrada nacionalnih strategija integralnog upravljanja. Zbog toga Hrvatska radi na izradi strategije koja će ne temelju Zakona o zaštiti okoliša biti sastavni dio Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem.⁴⁰

³⁶ Gorski, B.: Upravljanje obalnim prostorom južne Istre u funkciji regionalnog razvoja, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb, 2019., p. 10

³⁷ MAP – Mediteranski akcijski plan

³⁸ Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP, <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanje-obalnim-podrucjem-iuop/1439>, (29.08.2023.)

³⁹ Vrkić M., „Turizam i održivi razvoj u obalnom području“, Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022.p.34.

⁴⁰ Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP, <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanje-obalnim-podrucjem-iuop/1439>, (29.08.2023.)

4.2. ULOGA I CILJEVI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA

Zadatak kako postaviti cilj predstavlja najbitniju funkciju politike menadžmenta, dok je određivanje ciljeva početni korak u njihovoj izgradnji. Ukoliko ciljevi nisu jasno definirani javljaju se nesuglasice, pomutnje, beskorisna potrošnja ljudskog rada ili čak stvaranje sukoba. Zato je važno da su ciljevi jasno i ispravno postavljeni te da ih je svaka osoba u stanju jednako interpretirati.

Koncept integralnog upravljanja sastoji se od šest temeljnih ciljeva:⁴¹

1. Ostvarivanje održivog razvoja morskog i kopnenog dijela obalnog pojasa. Postiže se usklađivanjem razvoja obale s društvenim, gospodarskim i socijalnim razvitkom.
2. Reduciranje destrukcije obale
3. Prevencija prirodnih katastrofa – potrebna je usmjerenost prema na smanjenju prirodnih rizika, posebice klimatskih promjena koje mogu biti uzrokovane prirodnim ili ljudskim djelovanjem.
4. Tendencija poboljšanja ekoloških procesa – nužna je zaštita integriteta obalnih ekosustava, krajobraza i geomorfologije.
5. Kvalitetniji život obalnog, a naročito otočkog stanovništva, što se ostvaruje usklađivanjem javnih i privatnih inicijativa na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, a koje se tiču uporabe obalnog područja.
6. Očuvanje biološke raznolikosti na kopnu i moru

Integralno upravljanje fokusirano je na nekoliko područja:⁴² analizu povezanosti razvoja nepodudarnosti i sukoba unutarnjih odnosa između fizičkih procesa i ljudskih aktivnosti, predlaže i potiče odnose i koordinaciju između različitih aktivnosti.

⁴¹ Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021., p.32.

⁴² Ibidem

4.3. PRINCIPI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM PODRUČJEM

Glavni principi integralnog upravljanja obalnim područjem orijentirani su na očuvanje okoliša te na strukturiranje i upravljanje obalnim područjem na održiv način, a oni su:⁴³

- Upravljanje obalnim područjem s posebnom pažnjom. Posebnu pozornost treba posvetiti uporabi bioloških blagodati te nadziranju prirodne dinamike i djelovanju područja koji su pod utjecajem morskih mijena te međusobnoj ovisnosti morskom i kopnenog djela
- Integrirani pristup koji se odnosi na sveobuhvatan pristup svim čimbenicima vezanim uz klimatske, hidrološke, ekološke, društvene, kulturne i gospodarske sustave u cilju sprječavanja prelaska svojih nosivih odnosno prihvatnih kapaciteta.
- Korištenje ekosustavnog pristupa planiranju i upravljanju obalnim područjem u funkciji postizanja održivog razvoja.
- Sudjelovanje lokalnog stanovništva. Upravljanje koje dopušta sudjelovanje lokalnom stanovništvu u primjerenom pravovremenom procesu donošenja odluka.
- Međusektorska i institucionalna suradnja. Planski povezivanje različitih javnih ustanova i jedinica lokalne i regionalne samouprave.
- Uravnotežen razvoj. Ravnomjerna uporaba obalnog prostora koje uključuje izbjegavanje prekomjernog urbanog širenja na jednom mjestu.
- Procjena mogućih rizika u cilju reduciranja njihovog negativnog učinka.
- Prevencija šteta

4.4. FAZE INTEGRALNOG UPRAVLJANJA OBALNIM POJASOM

Integralno upravljanje odvija se u sljedovima po jasno definiranom redu. Zbog toga je moguće definirati model kojeg je moguće primijeniti na sve vrste IUOP. Prema tome,

⁴³ Kovačić, M.; Komadina, P.: Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet, Rijeka, 2011., p. 89.

moguće je izdvojiti 4 faze integralnog upravljanja, a one su:⁴⁴ detektiranje problema, planiranje, provedba i faza nadgledanja i evaluacije.

4.4.1. Prva faza - detektiranje problema

Uvod integralnog upravljanja započinje detektiranjem problema odnosno potrebom za njegovim provođenjem. Postojanje njegove potrebe posljedica je velike destrukcije okoliša i zapostavljanje mogućnosti razvoja. Za njegovu primjenu u praksi, od velikog je značaja oformiti tim koji će inicirati i implementirati politiku integralnog upravljanja. Tim moraju činiti ugledni naučnici različitih područja djelovanja. Da bi početak i implementacija IUOP-a bili uspješni, prethodno je nužna politička odluka. U ovisnosti o veličini prostora koje će biti zahvaćeno mjerama IUOP-a, odluka može biti donesena na lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj razini. Važno je naglasiti kako je za očekivati financijska sredstva i dobru suradnju od onoga tko je donio odluku.

4.4.2. Druga faza – planiranje

Ova faza sastavljena je od tri manje podfaze: prikupljanje podataka, politike razvoja i donošenje odluka.⁴⁵ Tijekom procesa prikupljanja podataka nužno je osmisлити ogledni primjer pomorskog dobra u kojem će se jasno prikazati sve karakteristike i entiteti relevantni za problematiku promatranog područja. Navedeni su resursi na tom pomorskom dobru, koje vlasti i službe njime rukovode te koji gospodarski subjekti ga koriste. Odvija se prikupljanje raznih informacija obalnog područja kao što su njegove gospodarske, fizičke i društvene osobine. Također je važno sagledati političke prilike. Utvrđivanje razvojne politike označava kamen temeljac cjelovitog upravljanja pomorskim okolišem. Koristi se za definiranje specifično određenog područja, unutar zakonskog okvira prema biološkim, fizičkim i drugim posebnostima. Ciljevi integralnog upravljanja definiraju se tako da su lako mjerljivi, precizno utvrđeni te svakako ostvarivi u realnom vremenu. Poslovi iz pojedinih područja razvrstavaju se i daju na provjeru nadležnim službama. Zadatak ove faze je omogućiti

⁴⁴ Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021.,p.35.

⁴⁵ ibidem

financijsku i ljudsku podršku za rad sljedećih faza. U ovoj fazi osigurava se kadrovska i financijska potpora za daljnji rad. Isto tako u ovoj se fazi prihvaća plan provedbe uz opširan pregled zahtijevanih radnji i potrebnog vremena za njegovu provedbu.

4.4.3. Treća faza - provedba i nadgledanje

Zakonskim odobravanjem integralnog upravljanja počinje proces njegove implementacije. Prihvaćaju se utvrđeni ciljevi i definiraju metode upravljanja s naglaskom aktivne suradnje s lokalnim stanovništvom. Ukoliko su sve prethodne radnje bile ispravno učinjene, za očekivati je da će u ovoj fazi već biti vidljivi prvi rezultati. Sastavnice faze provedbe IUOP-a su financijska, institucionalna i zakonodavna potpora.⁴⁶ Financijska potpora zadužena je za osiguravanje novčanih sredstava i podmirivanje izdataka kao posljedica IUOP-a, dok je zadaća institucionalne potpore osnivanje administrativnih struktura na obje razine upravljanja obalnim područjem. Na kraju, zakonodavna potpora osigurava zakonske propise i akte koji omogućuju procese IUOP na državnoj razini. Za potrebe odobrenja djelovanja na međunarodnoj razini, potrebno je održati međunarodne konferencije. Uz navedeno, nužni su ljudski resursi i tehnička potpora. Pod ljudskim resursima misli se na skup dostupnih stručnjaka iz razno raznih područja djelovanja, dok tehnička podrška služi za uspostavljanje informatičkog sustava i stvaranja potrebne baze podataka.⁴⁷

4.4.4. Četvrta faza – nadgledanje i implementacije

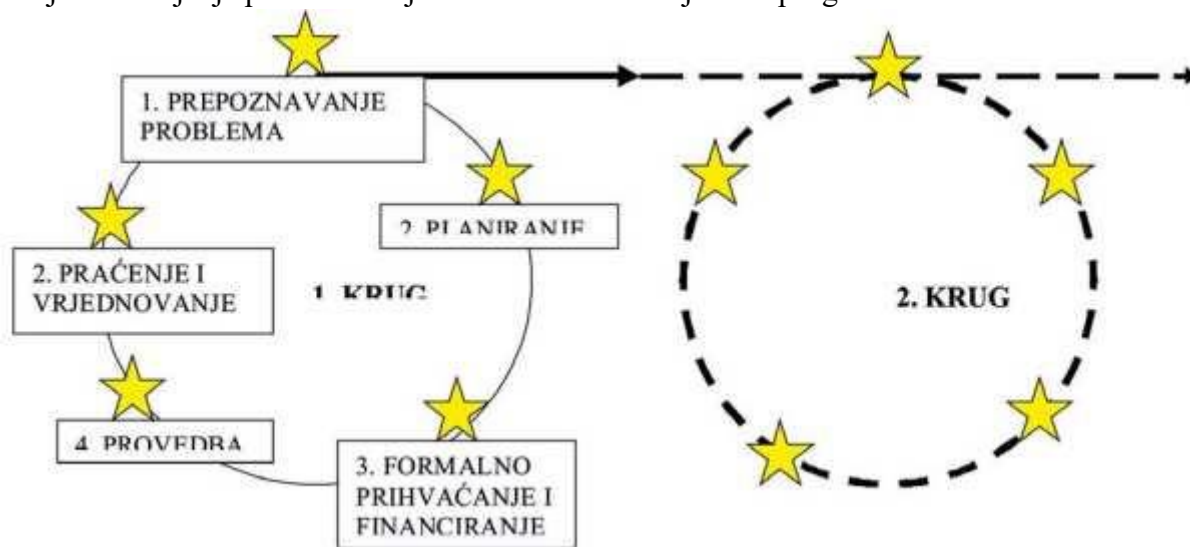
Nadgledanje IUOP počinje istovremeno s njegovim početkom. Monitoring je konstantno aktivan i ima svrhu sakupljanja relevantnih podataka koji se potom evaluiraju i daju povratne informacije za ostale faze.⁴⁸ Nadgledanjem se omogućavaju saznanja da je potrebna nekakva promjena. Način provođenja monitoringa ovisi o ciljevima koji su prethodno postavljeni. Kvalitetan monitoring obuhvaća sve aktivnosti i radnje koje se izvršavaju i na moru i priobalju i cilju IUOP-a. Provedba programa IUOP-a bit će uspješnija ukoliko uspije obuhvatiti čitavo područje interesa, čak i kada su za to potrebni veći novčani izdatci. Isto tako, prikupljanje podataka moguće je podosta pojeftiniti, pojednostaviti i

⁴⁶ Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021., p.36.

⁴⁷ ibidem

⁴⁸ ibidem

ubrzati teledetekcijom⁴⁹ i GIS⁵⁰ tehnikama pretrage i pohrane podataka izvrsne kvalitete.⁵¹ Vrednovanjem analize podatak koji su se prikupili, vrši se praćenje radnji IUOP-a, a sve s ciljem uklanjanja problema koji su bili definirani ciljevima programa IUOP-a.

Slika 10 Faze provedbe integralnog upravljanja u ponavljajućem cikličkom načinu pristupa

Izvor : Kobojević Ž., Milošević-Pujo B., Kurtela Ž., Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, “Naše more” 59(3-4)/2012

4.5. KLJUČNI ALATI INTEGRALNOG UPRAVLJANJA

Temeljni mehanizmi IUOP-a navedeni su u Protokolu u točkama članaka 16-21. a oni su :⁵²

- Postojeći i novi instrumenti i razne mreže koje služe u svrhu motrenja. Preporuka je ažurirati nacionalne zakone koji reguliraju obalno područje primarno usmjerene na informacije o djelatnostima, zakonskoj regulativi i resursima koji bi mogli utjecati ili imaju utjecaj na obalni pojas

Najvažniji instrumenti praćenja kojima raspolaže Republika Hrvatska su : Nacionalna lista pokazatelja te Informacijski sustav prostornog uređenja koji je uspostavljen u okviru prostornog uređenja i konstantno se nadopunjuje. Upravno područje zaštite prirode također

⁴⁹ Teledetekcija – interpretacija slika dobivenih istraživanjem na daljinu

⁵⁰ Geografski informacijski sustav (GIS) - sustav upravljanja prostornim podacima. To je računalni sustav sposoban za integriranje, spremanje, uređivanje, analiziranje i prikazivanje geografskih informacija.

⁵¹ Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021.,p.61.

⁵² ibidem

ima svoj samostalni informacijski sustav. Nažalost za obalno područje nije razvijen jedinstveni informacijski sustav.

- Mediteranska strategija održivog razvoja obalnog područja kojom se države članice obvezuju na stvaranje zajedničke strategije održivog načina gospodarenja obalnim područjem Mediterana. Njen je cilj stvoriti zajednički obrazac IUOP-a. Strategija ima svrhu pokretačke snage i oglednog primjera u nastanku nacionalnih propisa u svrhu upravljanja Mediteranom. Isto tako, njena je bitna funkcija učiniti primjenu Protokola lakšom i bržom, no ipak njen je temeljni cilj izgradnja zajedničkog obrasca strategije razvoja Mediterana. Nažalost, u RH još uvijek ne postoje nikakve radnje na izradi strategije razvoja integralnog upravljanja obalnim područjem.

- Prema članku 18., svaka članice koja je potpisala Protokol dužna je stvoriti nacionalnu strategiju IUOP-a koja je napravljena u duhu regionalnih okvira i načela. To znači da je i RH prihvaćanjem Protokola dužna stvoriti nacionalnu strategiju. Do sada, Hrvatska i dalje nije izradila strategiju IUOP-a ili neku drugu sličnu inačicu koja bi obuhvatila sektorske programe i ideje. Izrađen je tek Prijedlog Uredbe o Strategiji upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem koja se bavi mjerilima i osnovama zaduženim za formiranje, razvoj i nadgledanje implementacije Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem.⁵³

- Procjena stanja okoliša – sukladno želji prevencije negativnih učinaka, države se obvezuju provesti procjenu utjecaja na okoliš koje će uvažavati senzitivnost obalnog pojasa te međusobnu zavisnost kopnenog i morskog djela s posebnim naglaskom na prihvatne kapacitete. Što se tiče pojedinih manjih zahvata, na snazi je Procjena utjecaja zahvata na okoliš, no u slučajevima kada se ulazi u područje ekoloških mreža potrebna je i Ocjena prihvatljivosti zahvata na ekološku mrežu.⁵⁴

- Zemljišna politika - u težnji postizanja IUOP-a, očuvanja otvorenih područja i mogućnosti pristupa moru široj javnosti, usvajaju se mjere potrebne zemljišne politike kao i prikladni mehanizmi planiranja kroz propise prostornog uređenja. Isto tako, u svrhu postizanja dugoročnog održivog upravljanja što privatnim, što javnim posjedom, prihvatiti procese i radnje kojima se ustupa, vrši prijenos ili u krajnjem slučaju donira posjed u javno dobro. Republika Hrvatska izrađuje i odobrava

⁵³ Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021.,p.62.

⁵⁴ Ibidem.p.63.

dokumente prostornog uređenja u sklopu zemljišne politike, a u okviru protokola. Međutim, bilo bi preporučljivo provedbu dokumenata osnažiti i nekim drugim metodama i mehanizmima zemljišne politike.

- Novčani , ekonomski i porezni mehanizmi – u funkciji ostvarenja politika nacionalnih strategija za obalna područja, države su slobodne u namjeri poduzimanja mjera i radnji koje bi potaknule usvojenje poreznih, ekonomskih i novčanih alata koje služe kao pomoć lokalnim, regionalnim i nacionalnim inicijativama IUOP-a.⁵⁵ Nažalost, RH ne posjeduje takve financijske i porezne instrumente koji bi podržali inicijative na bilo kojoj razini.

⁵⁵ Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021.,p.64.

5. MEDITERANSKA STRATEGIJA RAZVOJA 2016-2025

Održivi razvoj dakle predstavlja dugoročni cilj sa svrhom zadovoljavanja kako trenutnih tako i budućih potreba. Strateški ciljevi održivog razvoja kojeg su 2000. godine potpisale 189 država kao i Plan njihove provedbe podržan od strane Svjetskog skupa o održivom razvoju naglasili su ubrzanu težnju ka reduciranju nejednakosti i većoj pomoći siromašnijim državama u njihovom razvitku.

Također, Svjetski skup o održivom razvoju ističe da se održivi razvoj ne može postići izolirano i samostalno već su potrebni međunarodni propisi modificirani za razne lokalne i ekološke prilike.

Na 12. po redu Konferenciji Barcelonske konvencije⁵⁶ održanoj u Monaku u studenom 2001. godine, države potpisnice su sukladno odlukama Svjetskog skupa održivom razvoju, donijele odluku o formuliranju Mediteranske strategije održivog razvoja.⁵⁷

Prva po redu takva strategija, nazvana „Strategija 2005.-2015.“ nastala je kao rezultat cijelog procesa konzultacija koje su pokrenule Mediteranske države, uključujući njihove vlade i civilno društvo kroz sudjelovanje u nevladinim organizacijama.

Prva Mediteranska strategija za održivi razvoj bila je usvojena od strane ugovornih strana Barcelonske konvencije 2005. godine na njihovom 14. po redu sastanku u Portorožu, u Sloveniji.⁵⁸

Iako je postignut određeni napredak, duž cijelog Sredozemlja i dalje je prisutan problem neodrživosti razvojnih kretanja. Stanovnici obale polako uviđaju kako je bez održivo-planskog okvira i velikih razlika u razvoju sjevera i juga ne moguće dugoročno imati dostupne resurse i ostvarivati napredak u turizmu.⁵⁹

Potreba za takvom strategijom aktualna je čak i danas, dok su se globalni i regionalni zahtjevi dodatno postrožili i time povećali pritisak na nju.

⁵⁶ Barcelonska konvencija- konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od onečišćenja

⁵⁷ UNEP, „Mediteranska strategija održivog razvoja, Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet / zajedničko blagostanje, Atena, 2005.p.3.

⁵⁸ UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.13.

⁵⁹ UNEP, „Mediteranska strategija održivog razvoja, Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet / zajedničko blagostanje, Atena, 2005.p.3.

U isto vrijeme, razvili su se novi regionalni instrumenti kontrole utjecaja na okoliš kao što je naprimjer Protokol za integralno upravljanje obalnim područjem unutar Barcelonske konvencije.

Sadašnja je Strategija (2016-2025) formulirana uzimajući u obzir rezultate Konferencije Ujedinjenih naroda održivom razvoju (Rio+20), koja je poseban fokus stavila na zeleno gospodarstvo u kontekstu održivog razvoja i iskorjenjivanje siromaštva.

5.1. FORMULIRANJE MEDITERANSKE STRATEGIJE ODRŽIVOG RAZVOJA 2016-2025

Revizija prvobitne Strategije 2005-2015 provedena je u tri faze. Postupak revizije započeo je u veljači 2014. godine sastavljanjem konzultacijskog dokumenta. Na temelju tog dokumenta, u travnju 2014. godine preveden je široki proces konzultacija s fokusom na viziju i probleme kojima se treba posvetiti u reviziji Strategije. Tijekom sastanka Upravnog odbora Mediteranske komisije za održivi razvoj održanog na Malti u lipnju 2014. godine, odbor je predložio viziju i strukturu nove strategije koja se temeljila na šest ciljeva koji su kasnije postali šest općih ciljeva nove strategije.

Šest ciljeva temeljila su se na grupiranju problema koje proizlazile iz prve faze konzultacija te Prijedloga Ujedinjenih naroda o Otvorenoj radnoj grupi nacija za ciljeve održivog razvoja iz 2014. godine.

Ponavljajući odluku donesenu na 18. po redu sastanku ugovornih stranaka Barcelonske konvencije, Upravni odbor naglasio je da bi se Strategija 2016.-2025. trebala usredotočiti na sučelje između okoliša i društveno-ekonomskog razvoja.

Druga faza uključivala je izradu nacрта Strategije temeljenog na povratnim informacijama dobivenih iz prve faze. Tijekom ove faze primijenjen je i participativni pristup⁶⁰: šest tematskih radnih grupa sastavljenih od ključnih sudionika i stručnjaka konstruirane su kako bi dale svoj doprinos u izradi tematskih cjelina Strategije. U završnoj fazi, nacrt nove Strategije podnesen je na potvrđivanje na 16. po redu sastanku Mediteranske komisije za Održivi razvoj u lipnju 2015. u Maroku, a konačno odobrenje za Strategiju

⁶⁰ Participativni pristup - stil odnosno pristup upravljanja koji favorizira decentralizirani proces donošenja odluka te samoorganizaciji članova tima – odnosno svatko ima svoju ulogu u i odgovornost u postizanju.

dobiveno je tijekom 19. po redu sastanaka ugovornih strana Barcelonske konvencije 2016. godine u Ateni.

5.2. CILJEVI STRATEGIJE

Meditranska strategija predstavlja okvirnu strategiju. Uloga joj je usuglašavanje međunarodnih dužnosti s prilikama koje se nalaze na regionalnom području, davanje preporuka nacionalnim strategijama u svrhu održivog razvitka te konačno potaknuti aktivnu suradnju država s različitim stupnjem razvoja.⁶¹

Cilj ove strategije je osigurati okvir strateške politike za osiguranje održive budućnosti za Mediteransku regiju. Obrazloženje koje stoji iza Strategije je potreba za usklađivanjem interakcija između socio-ekonomskih i okolišnih ciljeva, prilagodba međunarodnih obaveza regionalnim uvjetima, usmjeravanje nacionalnih strategija prema održivom razvoju, te poticati regionalnu suradnju između dionika u provedbi održivog razvoja. U tom smislu, održivi razvoj u obzir uzima potrebe okoliša, društva i gospodarskih ciljeva u donošenju odluka na svim razinama i u svim sektorima. Strategija je utemeljena na uvjerenju da su investicije u okolišu najbolji način da se osigura dugoročno, održivo otvaranje radnih mjesta i socio-ekonomski razvoj i bitno sredstvo za postizanje društvenih i ekonomskih ciljeva. Strategija je izgrađena oko sljedeće vizije :

„Prosperitetna i mirna mediteranska regija u kojoj ljudi uživaju u visokoj kvaliteti života i gdje se održivi razvoj odvija unutar kapaciteta nosivosti zdravih ekosustava. To se postiže zajedničkim ciljevima, snažnom uključenosti svih dionika, suradnjom, solidarnošću, jednakosti i participativnim upravljanjem.“⁶²

Skup vodećih načela također predstavlja Strategiju: važnost integriranog pristupa okolišu i planiranje razvoja, otvorenost za mnoštvo budućih razvojnih modela, uravnotežen pristup teritorijalnom razvoju, načelo predostrožnosti i onečišćivač plaća, participativni

⁶¹ UNEP, „Mediteranska strategija održivog razvoja, Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet / zajedničko blagostanje, Atena, 2005.p.3.

⁶² UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.19.

pristup politici i donošenju odluka, važnost politike utemeljene na dokazima, usklađivanje dugoročnog i kratkoročnog za planiranje i evaluaciju.⁶³

Strategija je usredotočena na rješavanje međusektorskih pitanja koja leže u sučelju između okoliša i razvoja. Temelji se na nizu međusektorskih tema koje su odabrane kako bi pružile prostor za integrirani pristup rješavanju pitanja održivosti, a one su: more i obale, prirodni resursi, ruralni razvoj i hrana, održivi gradovi, klima, tranzicija prema zelenoj ekonomiji i upravljanje.

Prve tri teme odražavaju teritorijalni pristup, gdje se složena pitanja održivosti mogu rješavati zajedno:

- Zabrinutost oko mora i obala bila je glavni ishod Rio+20 konferencije kao i kamen temeljac suradnje u okviru Barcelonske konvencija

- Ruralna područja pružaju kontekst za rješavanje niza međusobno povezanih ruralnih pitanja

- Gradovi koji su bili tema Istanbulske konferencije stranaka Barcelonske konvencije 2013 godine.

Tri međusektorske teme bile su:

- Klimatske promjene koje su ujedno i glavno pitanje održivosti iz globalne i regionalne perspektive

- Zeleno gospodarstvo koje predstavlja ključnu poveznicu između okoliša i gospodarstva i glavni je fokus Rio+20 konferencije

- Upravljanje koje se tijekom konzultacija pokazalo kao ključno pitanje za provedbu održivosti u Mediteranskoj regiji.

Navedene teme su korištene kao osnova za formuliranje šest ciljeva Strategije MSSD⁶⁴ 2016.-2025. :⁶⁵

1. Osiguravanje održivog razvoja u morskim i obalnim područjima

⁶³ ibidem

⁶⁴ MSSD – Mediterranean strategy for sustainable development

⁶⁵ UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.19.

2. Promicanje pametnog upravljanja resursima, proizvodnje hrane i sigurnosti hrane kroz održive oblike ruralnog razvoja

3. Planiranje i upravljanje održivim mediteranskim gradovima

4. Smanjenje klimatskih promjena kao prioritetnog pitanja za Mediteran

5. Usmjerenje prema zelenom i plavom gospodarstvu

6. Poboljšanje upravljanja gospodarstvom u potpori održivog razvoja

Ovi ciljevi su poprilično slični ciljevima održivog razvoja koje su Ujedinjeni narodi usvojili u rujnu 2015., kao što je prikazano u tablici 3 u nastavku.

Tablica 3 Usporedba ciljeva Mediteranske strategije održivog razvoja 2016-2025 i ciljeva politike održivog razvoja

MEDITERANSKA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA 2016-2025 – CILJEVI	CILJEVI POLITIKE ODRŽIVOG RAZVOJA
• Osiguranje održivog razvoja u morskim i obalnim područjima	• Očuvanje i održivo korištenje oceana, mora i morskih resursa za održivi razvoj
• Promicanje upravljanja resursima, hranom • proizvodnja i sigurnost hrane kroz • održive oblike ruralnog razvoja	• Zaustaviti glad, postići sigurno dostupnost hrane i poboljšanu prehranu te promicati • održivu poljoprivredu • Zaštititi, obnoviti i promicati održivo korištenje zemaljskog ekosustava, održivo gospodariti šumama, boriti se protiv dezertifikacije⁶⁶ i zaustaviti degradaciju zemljišta i zaustaviti gubitak bioraznolikosti

⁶⁶ Dezertifikacija – širenje pustinjskog okoliša kao rezultat promjene klime

	• Osigurati dostupnost i održivo upravljanje vodama i sanitarnih uvjeta za sve
• Planiranje i upravljanje mediteranskim gradovima na održiv način	• Učiniti gradove i naselja sigurnim i održivim • Osigurati pristupačnu, pouzdanu, održivu i modernu energiju za sve
• Prepoznavanje klimatskih promjena kao temeljni problem Mediterana	• Poduzeti hitne mjere za ublažavanje klimatskih promjena i njihovih učinaka
• Usmjerenje prema zelenoj i plavoj ekonomiji	• Promicati održiv gospodarski rast, produktivno zapošljavanje i dostojanstven rad za sve • Izgraditi kvalitetnu infrastrukturu, promicati održivu industrijalizaciju i poticati inovacije • Osigurati održive obrasce potrošnje i proizvodnje
• Pобољшanje upravljanja u potpori održivog razvoja	• Promicati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, omogućiti pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite i odgovorne institucije na svim razinama • Ojačati sredstva provedbe i revitalizirati globalno partnerstvo za održivi razvoj

Izvor : Izradio autor prema UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.20.

5.2.1. Cilj 1 – Osiguranje održivog razvoja u morskom i obalnom području

Cilj koji se fokusira na morsko i obalno područje ima čvrsto uporište u Mediteranskom akcijskom planu⁶⁷ (MAP) i Barcelonskoj konvenciji. MAP iz 1975. bio je prvi program za regionalna mora pod okriljem UNEP-a dok su Barcelonsku konvenciju prihvatile 1976. godine mediteranske zemlje i Europska zajednica. Od tada su pod Konvencijom doneseni različiti protokoli koji pomažu u zaštiti Sredozemnog Mora i njegovog obalnog područja. Protokoli trenutno pokrivaju razna ispuštanja s brodova i zrakoplova, naftna i ostala štetna onečišćenja, onečišćenje s kopna, posebno zaštićena područja i biološki raznolika područja, onečišćenje uzrokovano iskorištavanjem epikontinentalnog pojasa, opasni otpad i najnovije, integrirano upravljanje obalnim područjem.

Strategija za morsko i obalno područje počiva na jačanju implementacije i usklađenosti s Protokolima Barcelonske konvencije i drugih instrumenata regionalne politike i inicijativa dopunjenih nacionalnim propisima kako bi se spriječilo i kontroliralo neodrživo iskorištavanje oceanskih resursa.

Strategija iz 2005. godine označila je more i obalno područje kao jedno od svojih sedam prioritetnih područja djelovanja, smatrajući ih prioritetom za postizanje stvarnog napretka u održivom razvoju Sredozemlja. U godinama koje su uslijedile njenim usvajanjem, došlo je do niza lokalnih, regionalnih i globalnih događaja relevantnih za ovaj cilj, koji uključuju :⁶⁸

- Veći značaj za morska pitanja unutar održivog razvoja. Rio+20 povećao je fokus na pitanja mora kroz svoje poglavlje o morima i oceanima. Osim toga, sve se više prepoznaje uloga morskih područja u gospodarskom razvoju, kao što ilustrira koncept plave ekonomije. Osim toga, na razini Mediterana, Istanbulska deklaracija sadrži obvezu ugovornih strana Barcelonske konvencije da učine Mediteran uzornim modelom u provedbi aktivnosti za učinkovitu zaštitu mora i obalnog okoliša, kao i doprinos održivom razvoju.

- Jači instrumenti sub-regionalne politike unutar Barcelonsku konvenciju. Usvajanjem Protokola o integriranom upravljanju obalnim područjem Sredozemlja

⁶⁷ Mediteranski akcijski plan - osnovan od strane Ujedinjenih naroda 1975. godine. MAP je prvi regionalni program mora osnovan s ciljem pružanja boljeg života stanovnicima Sredozemlja te poticanja suradnje i zajedničkih strategija upravljanja prirodnim blagodatima.

⁶⁸ UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.26.

priznata je važnost integriranog pristupa upravljanja za održivi razvoj obalnih područja. Osim toga, od 2008. godine ugovorne stranke Barcelonske konvencije obvezale su se primijeniti pristup temeljen na ekosustavu, odnosno upravljanje ljudskim aktivnostima istovremeno omogućujući održivo korištenje pomorskih dobara i usluga, s ciljem postizanja ili održavanja dobrog stanja okoliša Sredozemnog mora i njegovih obalnih područja, te njihovu zaštitu i očuvanje kako bi se spriječila njihova naknadna degradacija.

- Pokretanje regionalnog procesa 2008. godine s ciljem uspostave zaštićenih područja u područjima izvan nacionalnih jurisdikcija, na temelju zajedničkih prijedloga susjednih zemalja za uvrštenje na Popis posebno zaštićenih područja od značaja za Sredozemlje

- Globalno prepoznavanje morskih područja Sredozemlja kojima je potrebna zaštita, uključujući područja nacionalnih jurisdikcija i dubokomorska staništa. Godine 2014., Na 12. po redu Konferenciji stranaka Konvencije o biološkoj raznolikosti navedeno je 15 mediteranskih područja koja ispunjavaju znanstvene kriterije za ekološki ili biološki značajna morska područja, zbog pitanja koja se odnose na očuvanje i održivo korištenje morske bioraznolikosti izvan područja nacionalnih jurisdikcija.

Povećana spoznaja ekonomske vrijednosti otvorenog mora i potrebe za plavim rastom povećali su istraživanja i iskorištavanja neživih resursa otvorenog mora (npr. nafte, plina) i potrebu za čvrstim integriranim pomorskim prostornim planiranjem kao potpora održivom razvoju.

Strategija MSSD promiče koncept plave ekonomije kroz snažna partnerstva između pomorskih sektora i javne vlasti u pogledu održivog i pravednog korištenja morskih područja i resursa. Također, globalna svjesnost koja stoji iza procjene ranjivosti na utjecaj klimatskih promjena počela je pružati učinkovit i djelotvoran odgovor kroz proteklo desetljeće, što je dovelo do povećane uključenosti klimatskih promjena u mnoge sektore povezane s obalnim i morskim područjima.

Strategija za morska i obalna područja počiva na dva glavna stupa:

1. Ojačati provedbu i poštivanje Protokola Barcelonske konvencije i drugih inicijativa regionalne politike dopunjene nacionalnim pristupima
2. Uspostaviti i provoditi regulatorne mehanizme, uključujući pomorsko prostorno planiranje, za sprječavanje i kontrolu neodrživog iskorištavanja resursa otvorenog oceana

5.2.2. Cilj 2 - Promicanje pametnog upravljanja resursima, proizvodnje hrane i sigurnosti hrane kroz održive oblike ruralnog razvoja

Ruralna područja Mediterana relativno su raznolika po svojoj povijesti, kulturi, prirodnim uvjetima, gustoći naseljenosti, naseljima, gospodarskoj strukturi i ljudskim resursima te stoga zahtijevaju različite političke intervencije, ali isto tako dijele potencijal za uspostavu novih temelja gospodarskog i društvenog razvoja. Kada se govori o korištenju prirodnih resursa u ruralnim područjima, pozornost se mora posvetiti zaštiti kopnenih ekosustava, koji osiguravaju osnovna dobra i usluge za ljudski razvoj. One se kreću od hrane i vode pa sve do ljekovitog bilja, goriva, drva i građevinskog materijala. Održavanje dobrog i zdravog stanja tih ekosustava je temeljni čimbenik u očuvanju biološke raznolikosti i posljedične dobrobiti ljudi.

U državama sjevernog Mediterana došlo je do napuštanja poljoprivrednog i pašnjačkog zemljišta i uspješnih kampanja pošumljavanja, dok su državama jugoistočnog Mediterana pritisci na ekosustave ostali jaki, osobito u sjevernoafričkim državama zbog velikog pritiska stanovništva na kopno i vodene resurse, urbanog širenja, prekomjernog iskorištavanja šuma i prekomjerne ispaše.⁶⁹ osim toga procesi dezertifikacije su se pogoršali klimatskim promjenama, uzrokujući povećanu sušu i ekstremne događaje (duga razdoblja suše, razorne poplave i velike hladnoće), sa snažnim socioekonomskim učincima na poljoprivrednike.

⁶⁹ State of Mediterranean Forests 2013. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, Italy, <http://www.fao.org/docrep/017/i3226e/i3226e.pdf> , (28.08.2023.)

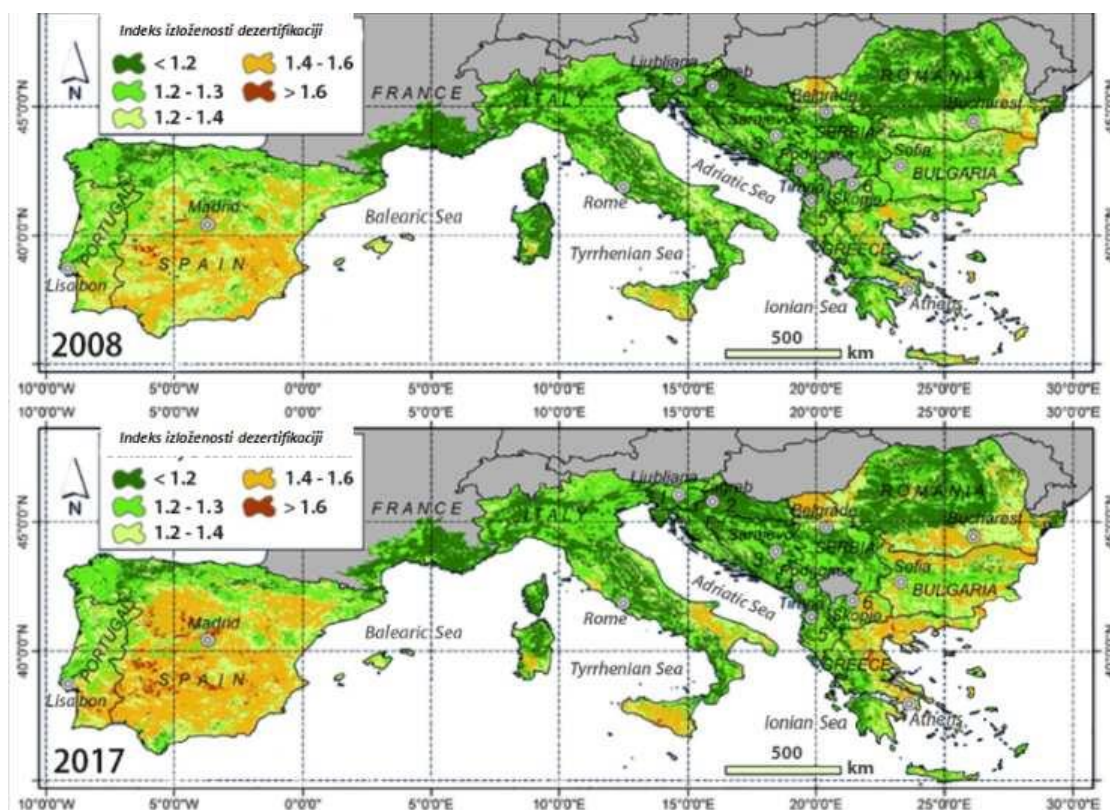
Slika 11 Prikaz utjecaja dezertifikacije na Mediteranu

Izvor : <https://portalkombinat.me/zemljiste-na-mediteranu-u-opasnosti-od-dezertifikacije/> , (16.08.2023)

Mediteranski poljoprivredno-prehrambeni sektor troši značajne ruralne resurse i predstavlja jedno od glavnih pokretača degradacije okoliša kroz procese dezertifikacije marginalnih zemljišta i nakupljanje onečišćenja iz uzgoja životinja. U isto vrijeme sektor je ključni igrač u očuvanju mediteranskog poljoprivrednog krajolika te u osiguravanju sredstava za život i zapošljavanje.

U svim ruralnim područjima Sredozemlja, proizvodnja hrane i njena sigurnost od najveće su važnosti. Međutim, pristup zemljištu sve se više otvara stranom kapitalu i investitorima bez puno razmišljanja na negativne učinke na poljoprivredna i ruralna društva

na lokalnoj razini. Zemlje južnog i istočnog Sredozemlja su također osjetljive na promjene međunarodnih poljoprivrednih cijena zbog velike ovisnosti o uvozu žitarica.

Slika 12 Prikaz izloženosti Mediterana utjecaju dezertifikacije

Izvor : <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/desertification-33-2018/hr/> , (16.08.2023.)

Navedeni problem čini pitanja sigurnosti poljoprivrede i hrane posebno osjetljivima. Nadalje, budući da utjecaji klimatskih promjena uključuju degradaciju poljoprivrednih vodenih resursa i gubitak plodnog tla, osiguranje sigurnosti hrane i ruralne vitalnosti prilagodbom agrokulture na klimatske promjene je od velike važnosti. Mali poljoprivrednici će biti najviše pogođeni tim utjecajima, koji predstavljaju rizike za stabilnost ruralnih područja. To zahtijeva strategije prilagodbe za poljoprivredna i ruralna područja, kao i javne i privatne potpore, kao što je promocija agro-ekoloških praksi, alternativnih poljoprivrednih metoda, diversifikacije⁷⁰ usjeva, kontrole i ograničavanja uporabe genetski modificiranih organizama, te očuvanje vode i tla.

⁷⁰ Diversifikacija – povećanje gospodarske djelatnosti na veći broj proizvoda

Cilj strategije je promicanje očuvanja i korištenja autohtonih biljnih sorti i pasmina domaćih životinja, kao i vrednovanje tradicionalnih znanja i praksi u odlukama ruralnog upravljanja. Također, strategija poziva na uspostavljanje nacionalnih banki sjemena i repozitorija znanja te ih potiče na uključivanje u regionalnu suradnju.

5.2.3. Cilj 3 – Planiranje i upravljanje mediteranskim gradovima na održiv način

Iako pogođena gospodarskom krizom, urbanizacija mediteranskog stanovništva nastavlja se velikom brzinom, a posebno uz njegove južne obale. Dvije trećine ukupnog stanovništva Sredozemlja već žive u urbanim područjima, što je više od svjetskog prosjeka. Program Ujedinjenih naroda za ljudska naselja predviđa da će do 2050. godine urbano stanovništvo narasti na oko 170 milijuna u zemljama na sjevernoj obali Mediterana (140 milijuna u 2005.) i na preko 300 milijuna na jugu i istoku (151 milijun u 2005.).⁷¹ Ova činjenica stvara ozbiljne izazove jer će do 2030. godine biti potrebno oko 42 milijuna dodatnih stanova, uglavnom u najvećim gradovima.⁷² Osim toga, većina Sredozemnim gradovima, posebice ona koja se nalaze na obali, nisu upravljana na održiv način u odnosu na kapacitet tih obala. U isto vrijeme, potencijal gradova kao pokretača inovativnih i održivih društvenih i ekonomskih promjena je nedovoljno prepoznat.

Sredozemni gradovi nedovoljno su otporni u pogledu suočavanja s prirodnim i ljudskim rizicima i opasnostima. Visoko su ovisni o energiji, s niskim udjelom korištene obnovljive energije i njihovim proizvodnim kapacitetom te je mogućnost urbane poljoprivrede i recikliranje otpada nedovoljno iskorištena. Akumulacija otpada u regiji je značajno porasla u posljednjem desetljeću, ponajviše zbog rasta stanovništva i povećane potrošnje. Iz tog razloga politika upravljanja otpadom zahtijeva značajna poboljšanja. Dok se tri četvrtine otpada prikuplja, većina od toga se odlaže na otvorena odlagališta, koja imaju negativan utjecaj na zdravlje i okoliš. Još jedna zabrinjavajuća činjenica je da se ne tako davne 2014. godine manje od 10% prikupljenog otpada na Mediteranu recikliralo.⁷³ Osim

⁷¹ UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.38.

⁷² UN-Habitat, ‘State of the world’s cities, Harmonious cities, 2008-2009’, UN-Habitat, Cities for All: Bridging the Urban Divide, 2010-2011

⁷³ EEA ‘The European Environment: State and outlook 2015: Countries and Regions: The Mediterranean Region.’ <http://www.eea.europa.eu/soer-2015/countries/mediterranean> , (17.08.2023.)

toga, stupanj sudjelovanja stanovnika u odlučivanju o urbanim pitanjima u mnogim općinama i gradovima i dalje je nizak.

Urbani rast u mediteranskim gradovima donio je nove negativne trendove: pretjerano zauzimanje zemljišta, degradacija arhitektonske baštine, onečišćenje vodovoda, neučinkovito gospodarenje otpadom, zagađenje zraka i pojačana buka te kumulativni učinak svih tih čimbenika na okoliš i zdravlje ljudi. Na osnovi ovoga, ukoliko se ne djeluje na vrijeme, stanovništvo bi moglo doživjeti značajne posljedice, ponajviše u kombinaciji s klimatskim promjenama.

Urbane zelene i plave površine u gradovima imaju mnoštvo pozitivnih ekoloških i socio-kulturnih funkcija kao što je: ublažavanje pritiska na okoliš, poboljšanje estetike, smanjenje učinka urbane toplinske nakupine, ublažavanje poplava i pružanje izravne ili neizravne usluge urbanom ekosustavu.

Strategija se bavi pritiscima na okoliš uzrokovanim urbanim širenjem, posebice u obalnim područjima, gdje je učestali razlog razvoj turizma. Predložena rješenja uključuju poticanje razvoja malih i srednjih gradova kao središnjih točaka održivog regionalnog razvoja te praćenje i kontrola obalne urbanizacije. Vodeća inicijativa preporučuje promicanje i provedbu nagrade „Grad prijatelj okoliša“, prema zahtjevu ugovornih strana Barcelonske konvencije.

Strategija promiče sudjelovanje urbanog stanovništva u planiranju i donošenju odluka kako bi se podržalo održivo urbano planiranje i upravljanje. Na nacionalnoj razini uspostaviti će se participativni mehanizmi kao i uspostavljanje režima upravljanja koji urbanim jurisdikcijama omogućuju reguliranje, registraciju i upravljanje zemljištem, u okviru njihovih prava. Cilj povezan s ovim strateškim smjerom je jačanje uključive i održive urbanizacije i kapaciteta za participativno, integrirano i održivo planiranje i upravljanje ljudskim naseljima u svim zemljama do 2030. godine.

Isto tako, strategija je usmjerena na zaštitu i rehabilitaciju povijesnih urbanih središta kao sredstva za zadržavanje stanovništva i gospodarske aktivnosti, nasuprot trendu povećanja zapuštenosti i marginalizacije, temeljene na planiranju fiskalnih poticaja. Također se usredotočuje na stvaranje prilika za jačanje lokalnog osebujnog karakter kako u planiranju tako i u razvoju projekta kako bi se povećala lokalna privlačnost.

Proizvodnja i upravljanje krutim i tekućim otpadom i dalje su veliki problemi u mnogim urbanim regijama na Mediteranu. Strategija promiče nacionalne mjere za provedbu inovativnog gospodarenja otpadom, u skladu s hijerarhijom otpada: prevencija, smanjenje, ponovna uporaba, razvrstavanje, recikliranje i najmanje preferirana opcija, odlaganje. Također je prioritet razviti sheme promjene ponašanja koje će dovesti do smanjenja količine otpada te razviti zakonske i financijske okvire za potporu održivom gospodarenju otpada. Na regionalnoj razini, procjena učinkovitosti visokotehnoloških i niskotehnoloških rješenja uključujući, provodit će se s ciljem njihove široke upotrebe u cilju smanjenja otpada. Konačno, Strategija također uključuje regionalnu akciju za razvijanje baze podataka o stvorenom i obrađenom otpadu. Konačni cilj ovog strateškog smjera je znatno smanjiti stvaranje otpada kroz prevenciju, smanjenje, recikliranje i ponovnu uporabu do 2030. godine.

5.2.4. Cilj 4 - Prepoznavanje klimatskih promjena kao temeljni problem Mediterana

Rješavanje problema klimatskih promjena je prioritetna zadaća za Mediteran. Kao što je istaknuto u Petom izvješću Međuvladinog panela o klimatskim promjenama, mediteranska regija, koja se smatra jednom od svjetskih žarišta klimatskih promjena, vrlo je osjetljiva na negativne utjecaje globalnog zatopljenja.

Klimatske promjene i njene varijabilnosti polako ali sigurno postaju sve očitije na području Sredozemlja. U posljednjih nekoliko desetljeća, topli dani i noći, toplinski valovi, ekstremne oborine i suša su se povećali, dok su se hladnija razdoblja smanjila. Što se tiče porasta razine mora, u Sredozemnom moru postoje područja s prosječnim povećanjem razine za više od 6 mm godišnje, ali također i područja sa smanjenjem većim od 4 mm godišnje.⁷⁴

Mediteran će se suočiti s povećanim rizikom dezertifikacije i degradacije tla, porastom razine mora, povećanjem trajanja i intenziteta suša, gubicima staništa te gubicima poljoprivredne i šumske proizvodnje, što će rezultirati povećanim rizikom od obalnih erozija, oštećenjem infrastruktura i ugroženoj sigurnosti vode i hrane. Bliski istok i sjeverna Afrika, koje već imaju jednu od najnižih dostupnosti vode po glavi stanovnika u svijetu, bit će teško pogođeni.

⁷⁴ <https://www.ipcc.ch/report/ar5/>, (18.08.2023.)

Doprinos regije globalnim emisijama stakleničkih plinova znatno varira, od zemalja EU koje u znatno većoj mjeri doprinose porastu globalne emisije stakleničkih plinova pa sve do zemalja južnog ruba Sredozemlja koje to čine u znatno manjoj mjeri. Unatoč tome, ugljični otisci na jugu Mediterana se stalno povećavaju, što iskazuje potrebu za ublažavanjem klimatskih promjena. Konkretno, energetski sektor, koji je odgovoran za čak 85% emisija stakleničkih plinova u regiji Bliskog istoka i Sjeverne Afrike kao i prometni sektor igraju ključnu ulogu u naporima za ublažavanje utjecaja klimatskih promjena.⁷⁵

Međutim, napredak prema zelenoj, niskougljičnoj i klimatski otpornoj mediteranskoj regiji ostaje ograničen brojnim problemima i preprekama koje tek treba riješiti. Znanstvena znanja, podaci i informacije iz istraživanja i sustava praćenja i dalje ostaju nedovoljno razvijeni i razmjenjivani.

Politike klimatskih promjena moraju se temeljiti na čvrstim znanstvenim spoznajama i podacima, zajedno sa sviješću podizanja i tehničkih kapaciteta kako bi se osiguralo informirano donošenje odluka na svim razinama, prepoznavanje i zaštita prirodnih ekosustava od klimatskih promjena što je ujedno i jedan od strateških smjerova ovog cilja. Na nacionalnom razini, Strategija je usmjerena na jačanje sustava praćenja i uspostavu inovativnih komunikacijskih programa za suradnju akademskih institucija, nacionalnih i međuvladinim institucija. Također naglašava procjenu i jačanje sposobnosti ekosustava za prilagodbu klimatskim promjenama kao što su obale, močvare i šume.

Drugi strateški smjer fokusiran je na utjecaj postojećih i novih mehanizama financiranja u cilju borbe protiv klimatskih promjena, uključujući međunarodne i domaće instrumente. Financiranje za podršku odgovorima na pitanja klimatskih promjena provodi se kroz različite instrumente uključujući ciljane subvencije, nacionalna sredstva, eko-poreze, povlaštene kamatne stope i druge mjere koje potičući promjenu javne i privatne potrošnje i potrošačkih navika prema zelenim i klimatski prihvatljivim praksama, procesima i proizvodima.⁷⁶

Povoljni pravni okviri su također potrebni. Na regionalnoj razini fokus je na pomoći zemljama u jačanju institucionalnih i tehničkih kapaciteta za poboljšanje pristupa

⁷⁵<http://www.ecomena.org/tag/ghg-emissions/>, (18.08.2023.)

⁷⁶ UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.48.

međunarodnim mehanizmima financiranja klimatskih promjena, uključujući inovativno financiranje.

Posljednja strategija u funkciji ovog cilja bavi se uključivanjem klimatskih promjena u zakonodavnu i političku razinu. Pruža poseban fokus na mjere koje se tiču energije i prometa, te pružanja održivih mjera prilagodbe u svim ranjivim sektorima i područjima kao što su obalna i urbana područja, menadžment vode, poljoprivreda, zdravstvo i turizam. Što se tiče energetike, strategija nastoji uključiti klimatske promjene u glavne tokove ulaganja u energetske učinkovitost i obnovljivu energiju.

5.2.5. Cilj 5 - Usmjerenje prema zelenoj i plavoj ekonomiji

Unatoč relativno novom konceptu koji je lansirao UNEP, zeleno gospodarstvo u kontekstu održivog razvoja i iskorjenjivanja siromaštva privukao je veliku pozornost međunarodne zajednice, u vrijeme kada financijska kriza ozbiljno utječe na socioekonomski razvoj. Zelena ekonomija, odnosno plavo gospodarstvo kada se primijeni na obalni, morski i pomorski sektor Sredozemlja, promiče održivi razvoj dok istovremeno poboljšava dobrobit ljudi i društvenu jednakost, čime značajno smanjuje ekološke rizike i nedostatke.⁷⁷ Drugim riječima, zeleno gospodarstvo promiče niskougljični, resursno učinkovit i socijalno uključiv gospodarski razvoj.

Mediterransko zeleno i plavo gospodarstvo generiraju održivi razvoj i zapošljavanje putem javnih i privatnih ulaganja, istovremeno smanjujući emisije ugljika i ostalih vrsta onečišćenja i sprječavajući gubitke bioraznolikosti i usluga ekosustava. Povezana zelena ulaganja katalizirana su ciljanim javnim i privatnim izdacima, inovativnom politikom i regulatornim promjenama, sviješću, obukom i istraživačkim inicijativama te inovacijama i prihvaćanjem novih tehnologija i procesa. Ovakav zeleni razvojni put trebao bi održati, poboljšati i gdje je to potrebno, obnoviti prirodni kapital kao kritičnu gospodarsku imovinu, posebno za ljude čiji su život i sigurnost uvelike ovisni o prirodnim resursima.

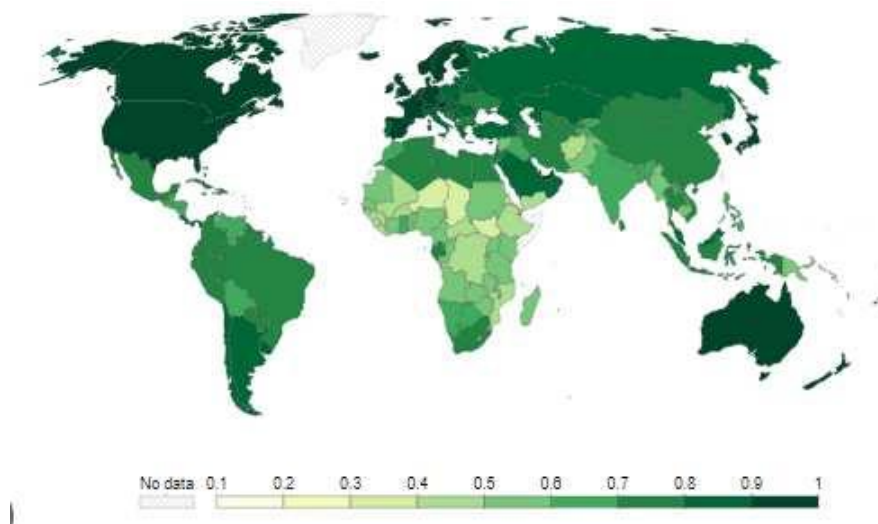
Strategija promiče koncept plave ekonomije kroz snažno partnerstvo između pomorskih sektora i javnih tijela u pogledu održivog i pravednog korištenja mora, obalnog područja i njihovih resursa. Prijelaz na zeleni razvoj neće biti jednokratni događaj. Umjesto

⁷⁷ Behnam, A., Tracing the Blue Economy. Fondation de Malte, 2013.(19.08.2023.)

toga, to se mora promatrati kao dug i zahtjevan proces kojim se upravlja odozgo prema dolje, odnosno od političara pa sve do građanstva.

Rješavanje socioekonomskih nejednakosti između i unutar zemalja, djelomično nastalih zbog visokih stopa nezaposlenosti, ključna je briga zelenog gospodarstva. Stvaranje zelenih i poštenih poslova za sve, a naročito za žene i mlade prvi je strateški pravac ovog cilja Mediteranske strategije. Nova radna mjesta trebala bi biti dostupna za sve spolove i pružala bi mehanizam socijalne solidarnosti prema radnicima. Strategija uključuje aktivnosti za jačanje uloge zelenih poslova u iskorjenjivanju siromaštva i jačanju socijalne uključenosti kroz procjenu vještina i analizu nedostataka zelenih radnih mjesta.

Opće je poznato da standardni ekonomski pokazatelji, poput bruto domaćeg proizvoda, ne daju potpunu sliku socioekonomskog razvoja zemlje i mogu dovesti do pogrešnih tumačenja. Novi pokazatelji i indeksi koji uključuju ekološke i društvene kriterije napretka, poput indeksa održivog ekonomskog blagostanja⁷⁸ i indeksa društvenog razvoja⁷⁹, koriste se za podršku procesima donošenja odluka. Regionalna otvorena baza podataka koja pokriva društveni napredak i blagostanje, uključujući integrirano ekološko i ekonomsko računovodstvo te podatke o ekološkim dobrima i uslugama, kao i procjene stanja okoliša, nadopunit će nacionalne napore.

Slika 13 Indeks društvenog razvoja za cijeli svijet (HDI indeks)

Izvor : UNDP, Human Development Report (2021-22), <https://ourworldindata.org/human-development-index>, (19.08.2023.)

⁷⁸ Indeks ekonomskog održivog blagostanja - ekonomski pokazatelj koji reflektira ekonomsku, društvenu i kulturnu stvarnost zemlje ili regije.

⁷⁹ Indeks društvenog razvoja – statistički pokazatelj vrijednosti usluga i proizvoda stanovnika neke države. Indeks u svoj proračun uzima obrazovanje, očekivani životni vijek i prihod po stanovniku.

Velik dio onečišćenja u Sredozemlju nastaje zbog neučinkovitih industrijskih procesa i lošeg upravljanja otpadom. Osim što šteti okolišu i zdravlju, također ugrožava konkurentnost i dugoročnu održivost industrije. Jedan od strateških smjerova je promicanje učinkovitosti resursa i eko-inovacija kao kritičnih alata koji poduzećima i gospodarstvima omogućuju produktivnost, uz smanjenje troškova, otpada i upotrebe sirovina.

U okviru postojeće globalne inicijative, strategija promiče zelenije i inkluzivnije tržište u regiji s uključivanjem načela „onečišćivač plaća“, proširene odgovornosti proizvođača i plaćanja za usluge ekosustava na temelju ekonomskog vrednovanja. Strategija uključuje aktivnosti za provedbu analize utjecaja javnih subvencija na okoliš s ciljem postupnog ukidanja onih koje mu štete. Konačno, vodeća inicijativa usmjerena je na integraciji načela održivosti u javnoj nabavi⁸⁰ na nacionalnoj i lokalnoj razini. Cilj povezan s ovim strateškim usmjerenjem je da se većina mediteranskih zemalja posveti zelenom odnosno održivom programu javnih nabava do 2025. godine.

5.2.6. Cilj 6 - Poboljšanje upravljanja u potpori održivog razvoja

Upravljanje je međusektorski cilj, relevantan za svaki od ostalih ciljeva strategije. Ovaj cilj fokusira se na poboljšanje okolišnog upravljanja na nacionalnoj razini. Upravljanje karakterizira uključivanje nedržavnih aktera u procesu donošenja odluka, kao što je civilno društvo, privatni sektor i međunarodne organizacije.

Upravljanje mora biti fleksibilno i prilagodljivo, odnosno treba osmisliti nove oblike institucija temeljene na raspravi i sudjelovanju, kao i inovativne pravne koncepcije i konstruktivne prakse izravno povezane s upravljanjem održivošću, također uzimajući u obzir novi digitalni svijet i mogućnosti koje ono nudi.

Konačno, velike varijacije u modelima razvoja mediteranskih zemalja ne dopuštaju jedinstvenu politiku za svih i stoga je potrebno staviti naglasak na njihove specifične potrebe i kontekste.

⁸⁰ Javna nabava – nabavljanje roba i usluga od strane državnih tijela, jedinica lokalne uprave i javnih ustanova.

Prvi strateški smjer ovog cilja bavi se poboljšanim regionalnim, subregionalnim i prekograničnim dijalogom, suradnjom, i procesom umrežavanja, uključujući mehanizme pripravnosti za hitne slučajeve. Na nacionalnoj razini strategija se usredotočuje na planove pripravnosti i mehanizme upozorenja u slučaju katastrofa (prirodnih i ljudskih). Na regionalnoj razini, potiče se akcija za jačanje regionalnih dijaloga kroz suradnja i umrežavanje, uključujući pripravnost za hitne slučajeve, kako bi se bolje razumio odnos između ekološki održivog razvoja te izazova i prilika povezanih sa stanovništvom.

Strategija isto tako promiče angažman civilnog društva, znanstvenika, lokalnih zajednica i drugih dionika u procesu upravljanja na svim razinama, kako bi se osigurali uključivi procesi i integritet u donošenju odluka. Sudjelovanje javnosti posebno je važno na lokalnoj razini, odnosno razini upravljanja koja je najbliža običnim građanima, a razina donošenja odluka koje su mnoge povezane s okolišem. Strategija također podržava jačanje organizacijskih kapaciteta lokalnih, nacionalnih i regionalnih sudionika, uključujući dobrovoljne organizacije, zadruge, udruge, mreže i skupine proizvođača, u smislu zakonskih okvira te ljudskih i financijskih resursa. To će doprinijeti boljem odlučivanju, provedbi politike, planova i projekata. Cilj povezan s ovim strateškim usmjerenjem je da do 2025. dvije trećine mediteranskih zemalja pristupi Aarhuškoj konvenciji.⁸¹

U funkciji dostizanja ovog cilja, strategija promiče provedbu i usklađenost s obvezama i sporazumima o zaštiti okoliša na nacionalnoj i regionalnoj razini. Ističe važnost osiguravanja koherentnosti politike, na temelju mehanizama međuministarske koordinacije i međusektorskog planiranja.

Četvrti strateški smjer predstavlja poticanje obrazovanja i istraživanja usmjerena na održivi razvoj posebice kroz provedbu Mediteranske strategije obrazovanja za održivi razvoj. Cilj potonje strategije je potaknuti mediteranske zemlje da razviju i uključe obrazovanje o održivom razvoju u svoje formalne obrazovne sustave, u svim relevantnim predmetima.

Na regionalnoj razini, Strategija naglašava vrijednost programa velikih razmjera (npr. Obzor Europske Unije 2020.) za promicanje istraživanja i inovacija održivog razvoja te važnosti poticanja i podrške partnerstva među zemljama.

⁸¹ Aarhuška konvencija - konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, postala je službena 20.10.2001. godine.

5.3. PROVEDBA I PRAĆENJE STRATEGIJE MSSD

Provedba Mediteranske strategije održivog razvoja 2016.-2025. složen je proces. Njenu provedbu podupire MAP/UNEP Barcelonske konvencije, posebice kroz rad Mediteranske komisije za održivi razvoj (MCSD). Mediteranska komisija za održivi razvoj osnovana je 1995., pod pokroviteljstvom MAP-a, kao savjetodavno tijelo ugovornih stranaka Barcelonske konvencije i kao forum za razmjenu iskustava i međusobno učenje o održivom razvoju u mediteranskoj regiji. MCSD na ravnopravnoj osnovi okuplja ne samo predstavnike vlasti, već i dionike iz različitih kategorija: mreže lokalnih vlasti, civilno društvo/nevladine organizacije (NGO), međuvladine organizacije (IGO), znanstvene zajednice i saborske zastupnike. Implementacija MSSD-a je kolektivni proces. Sudjelovanje i naponi svih dionika igraju odlučujuću ulogu u njegovoj provedbi.

Glavni UNEP/MAP akcijski planovi formulirani s ciljem provedbe protokola Barcelonske konvencije kao i drugi ključni postojeći regionalni mehanizmi i instrumenti ključni su alat za provedbu strategije. Uz ove bitne alate za implementaciju, MAP sustav pruža podršku i tehničke smjernice ugovornim strankama Konvencije, kao i koordinaciju provedbenih radnji i procesa praćenja. Osim toga, MAP sustav pruža platformu za razmjenu relevantnih informacija, iskustava i sinergija razvijenih na regionalnoj ili subregionalnoj razini.

Međuvladine te regionalne i subregionalne institucije također imaju vrlo važnu ulogu u provedbi strategije. Kao što je spomenuto, već postoji niz regionalnih i subregionalnih institucija sa strategijama i akcijama usmjerenim kao potpora održivom razvoju u mediteranskoj regiji, kao i rješavanje značajnih ekoloških izazova.

Privatni sektor ključni je čimbenik za provedbu strategije. To nije samo kroz društveno odgovorno poslovanje, već i kroz održivije procese potrošnje i proizvodnje koji su dio njegove osnovne djelatnosti, kroz integraciju inovativnih tehnologija. To će također doprinijeti održivost vlastitog poslovanja.

Znanost pak predstavlja ključ uspjeha jer se sve aktivnosti i razvoj politike na nacionalnoj ili regionalnoj razini moraju osloniti na snažnu bazu dokaza. Analitički alati koji omogućuju predviđanje, planiranje i procjenu utjecaja i radnji povezanih s održivim razvojem moraju se razvijati u suradnji sa znanstvenom zajednicom, koja sama treba

usmjeravati svoja istraživanja u smjeru podrške u donošenju odluka. Što se akademske zajednice tiče, strategija sadrži niz pitanja koja se tiču održivog razvoja za čije je razumijevanje potrebna pomoć znanosti. Civilno društvo uvijek je bilo važna skupina dionika u Mediteranskoj komisiji za održivi razvoj. U provedbi strategije njegova uloga postaje sve izraženija: osim što je katalizator za podržavanje i praćenje procesa provedbe na regionalnoj i nacionalnoj razini, civilno društvo može preuzeti važne zadaće vezane uz osvješćivanje i senzibiliziranje, kao i djelovanje kao treći stup demokracije, uz donositelje odluka i pravosudnih tijela, kako bi se osigurala transparentnost i osiguralo sudjelovanje ljudi.

Provedba strategije fokusira se na dva kritična područja:⁸²

- institucionalne strukture i procesi za provedbu strategije
- financiranje provedbe strategije

5.3.1. Institucionalne strukture i procesi za provedbu strategije

Uspostavljanje odgovarajućih institucionalnih struktura ključni je prioritet u osiguravanju učinkovite provedbe Strategija. Postojeći sustav upravljanja provedbom Strategije suočava se s nizom izazova. Jedan od glavnih izazova za provedbu strategija održivosti u bilo kojem kontekstu je kompleksnost. Na Mediteranu postoji kompleksnost kako u pogledu razmjera upravljanja (međunarodnog, nacionalnog i lokalnog), tako i u smislu različitih nadležnosti povezanih sa međunarodnim organizacijama. Osim toga, u nacionalnom kontekstu kompleksnost također proizlazi iz potrebe za koordinacijom nadležnosti različitih ministarstava.

Tako složen sustav upravljanja nosi rizik od pretjeranog pojednostavljenja aktivnosti i nedostatak usklađenosti praktičnih radnji za primjenu načela održivosti. Pravovremene konzultacije o predloženim sadržajima, ako se provedu dovoljno rano, pomažu u izbjegavanju nesporazuma, različitih ciljeva i preklapanja kompetencija. Konzultacije koje počinju u ranoj fazi razvoja politike vjerojatnije će motivirati dionike da pruže kvalitetne

⁸² UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development, 2016.,p.73.

profesionalne doprinose. Transparentnosti također pomaže u izgradnji povjerenja, što povećava šanse provedbe programa i projekta.

Drugi ključni izazov odnosi se na definiranje jasnih političkih ciljeva i očekivanih rezultata planova, programa i projekata, te na nedostatak tradicije djelovanja u skladu s utvrđenim ciljevima. Ciljevima često nedostaju jasni pokazatelji za ocjenu učinka ili odgovornost za postizanje rezultata. Treći ključni izazov za provedbu odnosi se na poteškoće uspješnog integriranja ekonomskih, društvenih, kulturnih i okolišnih ciljeva kada su suočeni s prevelikim očekivanjima da vlade postignu trenutne ekonomske ciljevi. S tim je povezana činjenica da okolišne i društvene implikacije razvoja često nisu jasne razumljive, posebno na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Na nacionalnoj razini bitno je osigurati široko sudjelovanje relevantnih organizacija u upravljanju održivim razvojem kroz uspostavu povjerenstava, vijeća, foruma i mreža prikladno za svaki nacionalni kontekst. Ova tijela za koordinaciju i savjetovanje trebaju služiti u postizanju široke političke potpore na nacionalnoj razini, posebice s ključnim ministarstvima čije nadležnosti utječu ili na njih utječe održivi razvoj.

Na regionalnoj razini bitno je da Mediteranska komisija za održivi razvoj ima svoje odgovarajuće financiranje i njegove ljudske resurse te da su osmišljeni vlastiti programi upravljanja i financiranja Mediteranskog akcijskog plana za održivi razvoj.

Drugi strateški pravac u ovom dijelu usmjeren je na uspostavljanje mehanizama za upravljanje održivim razvojnim procesima, posebice Mediteranske strategije održivog razvoja 2016.-2025. Preporučene radnje uzimaju u obzir razumijevanje da politike i strategije postoje unutar političkog ciklusa, počevši od formuliranja politike i nastavljajući se s provedbom politike te praćenje.

5.3.2. Financiranje provedbe strategije

Provedba Strategije temelji se na ambicioznoj, ali nužno realnoj viziji uspostave održivog Mediterana na snažnim gospodarskim i društvenim temeljima, što zahtijeva značajna financijska sredstva. Ne mogu i ne trebaju se očekivati sredstva za financiranje njene provedbe samo iz jednog ili nekoliko izvora.

U tom smislu, iz nacionalnih proračuna ugovornih stranaka Barcelonske konvencije izdvajaju se sredstva za provedbu strateških ciljeva Mediteranske strategije i mobilizaciju resursa za sudjelovanje u regionalnim i subregionalnim akcijama usklađenih sa strategijom, dok u isto vrijeme služe nacionalnim ciljevima i politikama. Predložene aktivnosti unutar strategije osmišljene su na takav način da omoguće strankama pridržavanje postojećih aktivnosti ili da se razvijaju akcije koje se uklapaju u jedan ili više strateških pravaca i relevantnih akcija, usmjeravajući tako nacionalno financiranje za održivi razvoj u smjeru predloženom u strategiji.

Slično tome, koordinacija između MAP-a i drugih regionalnih i subregionalnih međuvladinih organizacija može se usmjeriti oko odabranih tema i aktivnosti strategije, tako da kolektivna potpora može proizvesti potrebne resurse za značajne akcije u regiji. Razvoj vodećih inicijativa usmjeren je na koncentraciji napora svih uključenih partnera i dionika na akcije koje će dobiti značajan poticaj, kroz publicitet, promociju i povećanu učinkovitost kroz fokusiranje resursa na zajedničke ciljeve.

Privatni sektor treba imati središnje mjesto u tom procesu. Mobilizirajući resurse za vlastita istraživanja, razvoj i integraciju tehnologija u proizvodni proces te prebacivanje dijela resursa koji se godišnje ulažu u marketinške i promotivne aktivnosti, može se stvoriti značajna uloga u kritičkom jačanju procesa implementacije. U tu svrhu MAP sustav, kao i ugovorne strane u Barcelonska konvencija i drugi dionici poput civilnog društva, trebaju razviti bliske radne odnose s privatnim sektorom i izgraditi platformu povjerenja.

U svrhu financiranja njene provedbe, javlja se potreba jačanja kapaciteta za financiranje strategije. Prva akcija odnosi se na razvoj projektnog portfelja izvučenog iz strategije za potporu prikupljanja sredstava. Druga aktivnost odnosi se na održavanje radionica za prikupljanje sredstava. U dodatku, strategija preporuča stvaranje investicijskog fonda za provedbu održivog razvoja na Mediteranu, uključujući međunarodne financijske institucije, razvojne banke, Europsku uniju i bilateralne donatorske agencije.

6. ZAKLJUČAK

Ovaj rad prikaz je trenutne situacije i sadašnje problematike s kojom se čovječanstvo svakodnevno bori. Izuzetno velika potreba čovječanstva za energijom i prostorom te njegovo nekontrolirano iskorištavanje doveli su do niza nepovoljnih posljedica na sva živa bića i okoliš koji čovjeka okružuje. Nije teško doći do zaključka kako je nužno sustavno planirati i kontrolirati razvoj.

Održivi razvoj trenutno je aktualan i moderan način razvoja, a predstavlja gospodarstvo koje se razvija paralelno s ekološkim i društvenim razvitkom. Aktualan je i istovremeno prihvatljiv jer zadovoljava trenutne ljudske potrebe za razvitkom, a za to vrijeme razmišlja o potrebama budućih naraštaja. Cilj takvog razvoja zaštita je i očuvanje flore, faune, ljudi i planeta Zemlje općenito. S druge strane, važno je da takav razvoj ne bude kamen spoticanja stabilnosti gospodarskog razvitka.

Iz tog su razloga razvijene ideje integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP) i Mediteranske strategije održivog razvoja. IUOP označava proces koji iskorištava obalni prostor tako što ga pametno koristi u funkciji turizma i razvitka gospodarskih djelatnosti, ali isto tako brine o zaštiti bioloških raznolikosti i okoliša općenito.

S druge strane, Mediteranska strategija nastala je tako što su države Mediterana postale svjesne problema uporabe resursa, korištenja obalnog područja te unaprjeđenja turizma i industrije ukoliko se ne provodi politika IUOP-a, reducira nejednaka razvijenost sjevera i juga te ne dovedu nužne političke reforme. Riječ je okvirnoj strategiji koja se prilagođava lokalnim i regionalnim prilikama i daje smjernice zemljama ka održivom razvoju.

Smatram da sam kroz ovaj rad uspio ostvariti primarni cilj svojeg istraživanja i time dokazao da je uz odgovarajuću upotrebu i pridržavanje metoda integralnog upravljanja obalnim područjem i Mediteranske strategije održivog razvoja moguće dosegnuti održivi razvoj i postići prevenciju onečišćenja okoliša.

Najveći problem u ovoj situaciji je taj što društvo, odnosno država moraju biti svjesne veličine problema neodrživog razvoja kako bi se stvorio osnovni preduvjet prema planiranju korektivnih radnji jer se bez svjesnosti promjene na bolje nikada neće ni dogoditi.

LITERATURA

Knjige:

- Brkljača-Pucar, M.: Održivi turizam u Republici Hrvatskoj, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula, 2016.,
- Gorski, B.: Upravljanje obalnim prostorom južne Istre u funkciji regionalnog razvoja, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb, 2019.,
- Planina, J. i Mihalič, T. (1997) Ekonomika turizma. Ljubljana: Ekonomski fakultet.,
- Bartoluci M., i Budimski, V. (2010). Obrazovni sustav stručnih kadrova za potrebe turizma u Hrvatskoj, Stručni rad. Zagreb: Ekonomski fakultet.,
- Dobre, R. (2004.). Menadžment turističke destinacije (skripta). Šibenik: Visoka škola za turistički menadžment.,
- Jovinčić Ž i dr., Osnove turizma, Plana tours, Beograd, 2005.,
- Herceg, N.: Okoliš i održivi razvoj, Synopsis d.o.o., Zagreb, 2013.,
- Marušić, M., Prebežac, D., Mikulić, J., (2019.), „Istraživanje turističkih tržišta“, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.,
- Kovačić, M.; Komadina, P.: Upravljanje obalnim područjem i održivi razvoj, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet, Rijeka, 2011.,
- Hess, M.; Autorizirana predavanja, Upravljanje obalnim područjem, Sveučilište u Rijeci: Pomorski fakultet Rijeka 2021.,
- Candela, G., Figini, P. The Economics of Tourism Destinations, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 2012.

Članci u časopisima:

- Sunara, Ž., Jeličić, S. i Petrović, M. Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 4, No. 1, 2013, <http://hrcak.srce.hr/file/154126>
- Koboević Ž., Milošević-Pujo B., Kurtela Ž., Održivi razvoj i integrirano upravljanje obalnim područjem – procesi uspješne zaštite obalnog mora, “Naše more” 59(3-4)/2012, <https://hrcak.srce.hr/file/132939>.,
- Varičak I., Petračić M., Brajdić A.,; Implementacija načela održivog razvoja u poslovne strategije prehrambene industrije grada Karlovca, 2012.

Internetski izvori:

- UNEP, „Meditranska strategija održivog razvoja, *Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet / zajedničko blagostanje*, Atena, 2005., Dostupno na: https://www.istra-istria.hr/media/filer_public/36/fl/36flc142-06ba-485c-85b2-5da102b21d76/mediteranska_strategija_odrzivog_razvoja_2005-hr.pdf (27.7.2023.)
- UNEP, „Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025, *Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development*, 2016., <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7700/->

[Mediterranean strategy for sustainable development 2016-2025 Investing in environmental sustainability to achieve social and economic development-20.pdf?sequence=3](#) (1.8.2023.)

- Vrkić M., "Turizam i održivi razvoj u obalnom području", Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2022.
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:229502>, (19.07.2023.)
- Šarić L., "Turizam i održivi razvoj u obalnom području", Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka, 2021.,<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:187:644675>, (20.07.2023.)
- Bušić I., "Održivi turizam republike hrvatske : Završni rad", Završni rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split, 2019.
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:261859>, (23.07.2023.)
- NN, Razvoj održivog turizma do 2030. godine https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_01_2_18.html, (26.07.2023.)
- EEA 'The European Environment: State and outlook 2015: Countries and Regions: The Mediterranean Region.' <http://www.eea.europa.eu/soer-f2015/countries/mediterranean>, (17.08.2023.)
- UNDP, Human Development Report (2021-22), <https://ourworldindata.org/human-development-index>, (19.08.2023.)
- The-Environmental-Economic-and-Social-Components-of-Sustainability,<https://soapboxie.com/social-issues/>, (30.07.2023.)
- Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost: Održivi razvoj, <https://www.fzoeu.hr/hr/odrzivi-razvoj/7641>, (19.07.2023.)
- <http://www.ecomena.org/tag/ghg-emissions/>, (04.08.2023.)
- <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/desertification-33-2018/hr/> (16.08.2023.)
- <https://www.greenmatters.com/p/six-factors-of-sustainability> (29.07.2023f.)
- <https://putnikofer.hr/kultura-i-ljudi/povijesni-razvoj-turizma/> (16.07.2023.)
- <https://idop.hr/ciljevi-odrzivog-razvoja/>, (29.07.2023.)
- <https://www.futurelearn.com/info/blog/what-is-sustainable-tourism>, (21.07.2023.)
- <https://www.unep.org/unepmap/what-we-do/mediterranean-strategy-sustainable-development-mssd> (12.08.2023.)
- Integralno upravljanje obalnim područjem IUOP, <https://mingor.gov.hr/integralno-upravljanje-obalnim-podrucjem-iuop/1439>, (29.08.2023.)
- State of Mediterranean Forests 2013. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, Italy, <http://www.fao.org/docrep/017/i3226e/i3226e.pdf>, (28.08.2023.)

Ostali izvori:

- UN-Habitat, 'State of the world's cities, Harmonious cities, 2008-2009', UN Habitat, Cities for All: Bridging the Urban Divide, 2010-2011

POPIS TABLICA

Tablica 1 Odrednice održivog i neodrživog razvoja	17
Tablica 2 Sudionici i glavna područja održivog turizma	23
Tablica 3 Usporedba ciljeva Mediteranske strategije održivog razvoja 2016-2025 i ciljeva politike održivog razvoja	38

POPIS SLIKA

Slika 1 Klasificiranje motivacije turista za putovanje prema UNWTO-u	5
Slika 2 Klasifikacija motivacije turista za putovanje prema UNWTO-u	6
Slika 3 Poboljšanje standarda radničke klase nakon Drugog svjetskog rata kao prekretnica u razvoju turizma	8
Slika 4 Slikoviti prikaz čimbenika turističkog tržišta	9
Slika 5 Globalni ciljevi održivog razvoja	12
Slika 6 Karakteristike održivog i neodrživog razvoja	14
Slika 7 Principi održivog razvoja	15
Slika 8 Međuovisnost ciljeva turizma s njegovim principima	20
Slika 9 Osjetljivi životinjski svijet otočja Galapagos	22
Slika 10 Faze provedbe integralnog upravljanja u ponavljajućem cikličkom načinu pristupa	31
Slika 11 Prikaz utjecaja dezertifikacije na Mediteranu	43
Slika 12 Prikaz izloženosti Mediterana utjecaju dezertifikacije	44
Slika 13 Indeks društvenog razvoja za cijeli svijet (HDI indeks)	50